

ภาคผนวก

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพยมหาราชกุญชรรัตนราชว
 ิววงษวรุตพงษ์บริพัตรวชิรยราชินิกโรตมาจาตุรนต์บรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ บรมธรรมิก
 มหาราชธิราช บรมนารถบพิตร พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เปนพระเจ้าแผ่นดินใหญ่ในรัชกาลที่ 5
 ในพระบรมราชวงษซึ่งได้ประดิษฐานแลดำรงศรีรัตนราชมัยสรวรยาธิปัตณกรุงเทพมหานคร
 อมรรัตนโกสินทร มหินทรายุทธยา มหาดิลกภพนพรัตนราชธานีบุรีรมอุดมราชธานีเวศน์มหาสสุรา
 เสด็จออกพระที่นั่งอัมรินทร์วินิจฉัยมัยสรวรยพิमान โดยสฐานอุตราภิมุข พร้อมด้วยพระบรม
 วงษานุวงษ แลอัคมหาเสนาธิบดี มุขมนตรีกระทรวงีราชติราชปโรหิตาจารย์ ฝ่ายทหารพลเรือนถวาย
 คำนับโดยอันดับเฝ้าเบื้องบาทงกษมาศพร้อมกัน จึงมีพระบรมราชโองการมารพระบัณพู
 รุสิ่งนาทให้ประกาศแก่พระบรมวงษานุวงษ ข้าทูลลอองธุลีพระบาทให้ทราบทั่วกันว่า ตั้งแต่
 เสด็จบรมราชาภิเศกเถลิงถวัลยราชสมบัติ ตั้งพระราชฤไทยจะดำรงศรีรักษาพระนครขอปັນธสีมา
 ทั้งพระบรมวงษานุวงษ ข้าราชการแลราษฎรให้ถาวรวัฒนายิ่งใหญ่ขึ้นได้ทรงพระราชอุสาหเสด็จ
 พระราชดำเนินทางทะเล ผ่าคลื่นผืนลมไปประพาศเมืองต่างประเทศ เพราะจะได้ทรงทอดพระเนตร
 บ้านเมือง แลการธรรมเนียมต่าง ๆ สิ่งใดดี จะได้เป็นแบบอย่างแก่บ้านเมืองสยามต่อไป ก็เพราะ
 ทรงหวังตั้งพระราชฤไทยประสงค์จะทรงจัดการทำนุบำรุงพระนคร จึงได้เสด็จพระราชดำเนินไป
 ทอดพระเนตรบ้านเมืองซึ่งได้มีความเจริญแล้วนั้น ก็ได้ทรงเห็นการดีหลายอย่างที่จะเปนคุณเปน
 ประโยชนแก่แผ่นดิน เปนต้นว่า กดขี่แก่กัน ถ้าเมืองใดประเทศใดยังถือตามที่เป็นการกดขี่แก่กันนั้น
 อยู่แล้ว ก็เห็นว่าประเทศนั้นเมืองนั้นยังไม่มีมีความเจริญเปนแน่ จึงได้ทรงลดหย่อนผ่อนพระราช
 อิศริยยศลงหลายอย่าง โปรดให้ขุนนางยืนเฝ้าและนั่งเก้าอี้ที่เสมอกัน ก็ได้ทรงถือพระองค์ เพราะ
 จะให้ท่านทั้งหลายเห็นเปนแน่ว่า จะทรงปลดเปลื้องการกดขี่ที่มีอยู่ในบ้านเมืองนั้นให้ลดน้อยถอย
 ไปทุกครั้งทุกคราว ครั้นนี้ทรงพระราชดำริห์เห็นว่าราชการผลประโยชน์บ้านเมืองสิ่งใดที่จะเกิดขึ้น
 แลการที่ยังรกร้างมาแต่เดิมมากนั้น ถ้าจะทรงจัดการแต่พระองค์เดียวก็จะได้ไม่ใคร่สำเร็จไปได้ ถ้ามีผู้
 ที่ช่วยกันคิดหลายปัญญาแล้ว การซึ่งรกร้างมาแต่เดิมก็ได้ปลดเปลื้องไปได้ทีละน้อย ๆ ความดี
 ความเจริญก็คงจะบังเกิดแก่บ้านเมือง จึงได้ทรงจัดสันข้าทูลลอองธุลีพระบาทซึ่งมีสติปัญญาโปรด
 เกล้าตั้งไว้เป็นที่ปรึกษาแห่งสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เมื่อมีราชการวันใดกำหนดให้มาประชุมพร้อมกัน
 จะเสด็จออกในพระที่นั่งแห่งใดแห่งหนึ่งนั้น ให้ผู้เป็นที่ปรึกษาใหญ่มาประชุมเฝ้าในที่นั้นให้พร้อม
 กันในวันตามที่กำหนด เมื่อยังไม่แล้วการจะประชุมติดกันไปสองวันสามวันก็ได้ เมื่อทรง

พระราชดำริให้การสิ่งใดซึ่งเป็นข้อราชการที่สำคัญ แลจะตั้งเป็นกฎหมาย แลเป็นแบบฉบับเป็นธรรมเนียมในแผ่นดิน จะพระราชทานคำซึ่งทรงพระราชดำรินั้นให้ที่ปรึกษาทั้งปวงดำริตรองดู การจะเป็นคุณฤาเป็นโทษก็ให้กราบทูลขึ้นตามความที่เห็น ถ้าเห็นว่าสิ่งใดจะเป็นคุณฤาการซึ่งจะให้เป็นคนดีกว่าที่ทรงพระราชดำรินั้น ก็ให้กราบทูลขึ้น ถ้าเห็นว่าจะเป็นการไม่มีคุณเป็นโทษอย่างไรก็ให้กราบทูลได้ ไม่เป็นคนล้นคนทะลึ่งไปถ้าหากว่าคำที่ว่าขึ้นมานั้นดีควรจะเอาเป็นแบบฉบับได้ ก็เอาคำนั้นใช้ ถ้าเห็นว่าไม่มีประโยชน์ก็จะให้ยกเลิก แต่ผู้ซึ่งพูดขึ้นนั้นไม่มีโทษ ไม่มีความผิดสิ่งไรในตัว หนึ่งที่ปรึกษาทั้งปวงจะคิดการสิ่งใดขึ้นได้ ลงเนื้อเห็นกันตั้งแต่สองคนขึ้นไป ก็ให้นำความขึ้นกราบบังคมทูลถวายเรื่องราวทูลเกล้าฯ ถวายเป็นไปรวดเร็วก่อน จะได้ไม่เป็นที่ขัดขวางแก่ผู้ใด เมื่อทรงเห็นชอบจะได้ทรงอังกฤษที่ปรึกษาทั้งปวงเมื่อเห็นว่าชอบดีพร้อมกันแล้ว คำนั้นก็ใช้ได้ ถ้าการสิ่งใดซึ่งอังกฤษกันในวันประชุม นั้น จะยังไม่ตกลงแล้วกันก็ได้ ก็จะมีพระราชทานพระราชดำริแลคำซึ่งผู้ซึ่งกล่าวขึ้นนั้นให้ไปตรึงตรองดูก่อน เมื่อถึงคราวประชุมมาให้ที่ปรึกษาทั้งปวงทำจดหมายรายความคิดของตัวที่เห็นนั้นมาถวายในที่ประชุมจงทุกคน จะได้ทรงเทียบเคียงดูเห็นว่าคำของผู้ใดดีจะให้เอาคำของผู้ใดเป็นใช้ได้ ถ้าฝ่ายหนึ่งเห็นความว่าไม่ดี ฝ่ายหนึ่งเห็นความว่าดี เป็นคำเถียงแก่งแย่งกันอยู่ดังนี้ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจะทรงตัดสินเป็นกลาง ไม่ทรงเห็นว่าเป็นผู้ใหญ่ผู้น้อย สุดแล้วแต่ความยุติธรรมเป็นประมาณ แล้วจะทรงเลือกคำที่ที่ปรึกษาว่ามาเห็นว่าจะใช้ได้ นั้น เรียงลงให้เป็นเรื่องจนตลอดการ ฤาจะทรงพระราชดำริพิเคราะห์กว่าคำของขุนนางเหล่านั้นขึ้นไปอีกก็จะเพิ่มเติมลงด้วย แล้วปรึกษาที่ปรึกษาทั้งปวงต่อไปเมื่อเห็นว่าดีพร้อมกันแล้ว จะเอาคำนั้นเป็นใช้ได้ เมื่อที่ปรึกษายังจะเห็นการดีจะมีคุณต่อไปอีก ก็จะโปรดให้ไปเรียงถ้อยคำตามความคิดของตัวมาว่าได้อีก กว่าจะเห็นชอบพร้อมกัน ลงชื่อพร้อมกันแล้วจึงจะมอบให้ผู้ใดผู้หนึ่งรับเอาความนั้นไปเรียงเป็นพระราชบัญญัติแล้วให้นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย เมื่อถึงวันประชุมนาจึงจะให้เอาคำพระราชบัญญัตินั้นออกอ่านให้ที่ปรึกษาทั้งปวงฟัง เมื่อเห็นว่าถูกต้องพร้อมกันแล้ว ถ้าเป็นการใหญ่ต้องปรึกษาเสนาบดีเห็นชอบพร้อมกันแล้วจึงจะลงพระนาม ประทับพระราชลัญจกรในพระราชบัญญัตินั้นเป็นใช้ได้ หนึ่งจะทรงตั้งพระบรมวงษา นุวงษา แลข้าราชการอีกพวกหนึ่งให้เป็นที่ปรึกษาในพระองค์ เพราะไม่ได้ทอดพระเนตรการสิ่งใด ไม่ได้ทรงฟังการสิ่งไรทั่วไป ไม่มีสิ่งไรที่จะเป็นทางปัญญาซึ่งจะทรงพระราชดำริการบ้านเมือง และจะทรงตัดสินคำของที่ปรึกษาทั้งปวงให้เด็ดขาดไปได้ เพราะฉะนั้นจึงจะต้องตั้งไว้สำหรับทรงไต่ถามการงานให้กราบทูลได้ทุกอย่าง ไม่มีการขัดขวางแลปรึกษาการซึ่งทรงพระราชดำริขึ้นบางสิ่งก่อนที่ปรึกษาใหญ่ ผู้ที่ได้มาเป็นที่ปรึกษาในพระองค์ จึงจะเอาใจใส่ในราชการ อุดสาหสืบเสาะแลคิดการที่ดี เหมือนหนึ่งฝึกหัดคนขึ้นไว้ จะได้หนุนที่ปรึกษาใหญ่ต่อไป แต่ที่ปรึกษาในพระองค์นี้

ไม่มีกำหนดว่าเท่าไร แล้วแต่จะทรงเห็นว่าผู้ใดควรจะใช้ได้ก็จะตั้งขึ้นไว้มาก ๆ เมื่อมีการสิ่งใดที่จะทรงปฤษา จะให้หาแต่สองคนสามคน ฤมากเท่าไรก็ได้ เมื่อทรงถามการงานสิ่งใดก็ให้กราบทูลได้ โดยที่จริงไม่ระแวงกลัวความผิดร้ายสิ่งใด ปฤษาถ้าจะคิดการสิ่งใดขึ้น ก็ให้กราบทูลได้ โดยความคิดที่ตัวคิดเห็น จะทรงอังกฤษการสิ่งใดก็ให้กราบทูลได้ทุกอย่างเหมือนที่ปฤษาใหญ่ แต่การนั้นยังไม่สำเร็จ ต้องทรงปฤษาที่ปฤษาใหญ่ก่อน ต่อเห็นชอบพร้อมกันแล้วการนั้นจึงจะเป็นสำเร็จได้ ให้ที่ปฤษาใหญ่แลที่ปฤษาในพระองค์จึงมีความสวามิภักดิ์ต่อสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้มีความอุสาหะหมั่นฟัง หมั่นคิดตรองในกิจการแผ่นดินโดยสุจริตธรรมทุกประการ

ประกาศมา ณ วันศุกร์ แรมแปดค่ำ เดือนหก ปีจอฉศก จุลศักราชพันสองร้อยสามสิบหก เป็นปีที่หกในรัชกาลที่ปัตยุบันนี้ ฯ

ที่ปฤษาซึ่งโปรดเกล้าฯ ตั้งขึ้นในครั้งนั้น

พระยาราชสุภาวดี	จ ม พ จ ว	1
พระยาศรีพิพัฒน์	ท จ ว	1
พระยาราชวรานุกุล	ท จ ว น ช ภ ม	1
พระยากระลาปณกิจโกศล	ท จ ว ม ม	1
พระยาภาษากรวษ	ท จ ว ภ ช ช ม ม	1
พระยาหมาอำมาตย	ท จ	1
พระยาอภัยรณฤทธิ์	ท จ	1
พระยาราไชย	ท จ	1
พระยาเจริญราชไมตรี	ช น	1
พระยาพิพิธโกไคย	ม ม	1
พระยากระลาโหมราชเสนา		1
พระยาราชโยธา		1

รวม 12 นายก่อน ถ้าต่อไปทรงเห็นว่าผู้ใดควรจะยกมาเป็นที่ปฤษาได้ ก็ทรงตั้งเพิ่มเติมและจะผลัดเปลี่ยนได้ตามแต่จะทรงเห็นสมควร ให้ท่านทั้งปวงซึ่งมีชื่อมาในที่ปฤษานี้ จงตั้งใจรับราชการของตนตามพระราชบัญญัติประกาศนี้ทุกประการเทอญ ฯ

**พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเรียกประชุมที่ปรึกษา
ราชการแผ่นดิน ว่าด้วยเรื่องทาสและกระษัตริย์อายุ**

วันพุธ เดือนแปดอุตราสาร ขึ้นเก้าค่ำ ที่ปฤชาราชการแผ่นดิน ประชุมในพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ เวลาค่ำ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงปฤชาด้วยการจะลดกระษัตริย์อายุค่าตัวทาส และจะให้บิดามารดาขายได้ตามกระษัตริย์อายุซึ่งจะตั้งขึ้นใหม่ห้ามมิให้ขายเดกราบแพง ๆ เกินกำหนดได้พระราชทานสำเนา ความซึ่งทรงพระราชดำรินั้นให้ที่ปฤชาราชการแผ่นดินปฤชาดูตามควร เนื้อความว่า

“ข้าพเจ้ามีความปรารถนาว่า การสิ่งใดซึ่งเป็นภาระจตุรมิตรคุณแก่ราษฎรควรจะเป็นไปได้ที่ละเลงทีละน้อย ตามการตามเวลา การสิ่งใดซึ่งเป็นธรรมเนียมบ้านเมืองมาแต่โบราณ แต่ไม่สู้ยุติธรรมก็ยากจะเลิกถอนเสีย แต่จะจุ่มใจใหม่หักเอาที่เดียวนั้นไม่ได้ จะต้องค่อยตัดรอนไปได้ทีละเลงทีละน้อยภาให้เบาบางเข้าทุกที เมื่อเป็นอยู่ดังนี้การก็คงจะเป็นไปได้ทีละน้อย ๆ เรียบร้อยไปตามเวลาตามการ บัดนี้ได้คิดเห็นว่า ลูกทาสซึ่งเกิดในเรือนเบี้ยนายเงินนั้นในพิภพกฎหมายเดิมต้องเป็นลูกทาส คิดอายุตั้งแต่ 26 ปีถึง 40 ปี เต็มค่า 14 ตำลึง ถ้าหญิงอายุตั้งแต่ 21 ปีถึง 30 ปี เต็มค่า 12 ตำลึง ถ้าชายเกินอายุ 40 ปี หญิงเกินอายุ 30 ปี จึงให้ลดน้อยถอยค่าตัวลงทุกทีจนอายุถึง 100 ปี ยังมีค่าตัวชายตำลึง 1 หญิง 3 บาท ยังหาขาดค่าตัวไม่ ของเดิมมีอยู่ดังนี้

ข้าพเจ้าคิดเห็นว่า ลูกทาสซึ่งเกิดในเรือนเบี้ยตั้งแต่ออกจากห้องภอลืมตาก็ต้องนับเป็นทาส มีค่าตัวไปจนถึงอายุ 100 หนึ่งก็ยังไม่หมด ดังนี้ดูเป็นความกรุณาแก่ลูกทาสไม่ ด้วยตัวเด็กที่เกิดมาไม่ได้รู้ไม่ได้เห็นสิ่งใดเลย บิดามารดาทำชั่วไปขายตัวท่าน แล้วยังภาบุตรไปให้เป็นทาสจนสิ้นชีวิตอีกเล่า เพราะรับโทษทุกข์ของบิดามารดาเท่านั้นเอง หากควรที่จะเอาเป็นทาสจนตลอดชีวิตหรือไม่ แต่ครั้งนี้จะให้เลิกถอนหลุดค่าตัวเสียทีเดียว ถ้านายเงินไม่มีเมตตากรุณาแก่เด็กก็จะไม่เอาเป็นธูระให้มารดาเลี้ยงรักษา เพราะเด็กเกิดมาไม่เป็นคุณเป็นประโยชน์แก่ตน ก็จะเอามารดาไปใช้การงานของตัวมิให้เลี้ยงเด็ก ๆ นั้นก็จะอันตรรายตายไป เพราะนายเงินไม่มีเมตตากรุณา จึงคิดเห็นว่า ถ้าจะไม่ให้เป็นประโยชน์แก่นายเงินบ้าง นายเงินก็จะไม่มีเมตตากรุณาแก่เด็ก ถ้าจะตัดลงให้มีภอเวลาลดเป็นไทยได้บ้าง เห็นว่าเป็นการดี ลางที่ก็จะรอดจากทาสไปได้ เด็กลูกทาสตั้งแต่อายุ 8 ปีไป นายได้เอาไครยขอน้ำขอไฟได้ ควรจะคิดเอาอายุ 8 ปีเป็นเต็มค่า ตั้งแต่พ้น 8 ปีไปให้นายมีความกรุณาลดกระษัตริย์อายุให้ลูกทาสจนถึง 21 ปี เป็นสิ้นค่ากระษัตริย์อายุภอจะได้ไปพ้นอุปสมบทแลคิดทำมาหากินต่อไป ถ้าเป็นหญิงจะได้มีลูกผัวไปตามการ ถ้าจะคิดแบ่งกระษัตริย์อายุอย่างเช่นว่ามาแล้วนั้น คือ ลูกทาสตั้งแต่เกิดมา คิดตามกรรมศักดิ์เดิมจนถึงอายุ

8 ปี เติมค่าเงิน 8 ตำลึง ตั้งแต่นั้นต่อไปให้คิดลดกระษียรอายุตั้งแต่ 9 ขวบ 10 ขวบ 11 ขวบ 7 ตำลึง 12 ขวบ 13 ขวบ 14 ขวบ 5 ตำลึง 2 บาท 15 ขวบ 16 ขวบ 17 ขวบ 3 ตำลึง 2 บาท 18 ขวบ 19 ขวบ 20 ขวบ ตำลึงหนึ่ง 21 ขาดค่าสิ้นค่าตัว ๆ ถ้าหญิงอายุ 8 ปี 7 ตำลึง ตามกระษียรในกรม ศักดิ์เดิม ตั้งแต่ 9 ขวบ 10 ขวบ 11 ขวบ 6 ตำลึง 12 ขวบ 13 ขวบ 14 ขวบ 4 ตำลึง 3 บาท 15 ขวบ 16 ขวบ 17 ขวบ 3 ตำลึง 18 ขวบ 19 ขวบ 20 ขวบ 3 บาท 21 ขาดค่าสิ้นค่าตัว เพราะอายุตั้งแต่ 9 ปี นายได้ใช้สอยมาจนถึงอายุ 20 ปีก็เห็นว่าภอแก่กำไรอยู่แล้ว เพราะลูกทาสนี้คิดเอาเป็นกำไรเปล่า ๆ ไม่มีสารกรมธรรม์เสียเงินทองสิ่งไรไปเลย เมื่อใช้ไปจนครบ 20 ปีก็ให้ปล่อยเสีย อย่าให้ กดขี่ลูกทาสไว้ใช้ต่อไป เห็นว่าถ้าเผื่อลูกทาสมันจะดีบ้างก็ภอจะถอนตัวได้ ถึงนายเล่าก็ไม่เป็น ความเดือดร้อนสิ่งไรมากนัก เพราะเป็นการได้เปล่าเสียเปล่า ถึงบ้านผู้มีบันดาศักดิ์ทุกวันนี้ ก็ไม่มีใครจะได้คิดกระษียรอายุลูกทาสมากนัก เปนแต่คนธรรมเนียมมาก อนึ่งถ้าลูกทาสซึ่งได้พ้น ค่าตัวในอายุ 21 ปีดังนี้แล้ว คงได้รักเปนลูกทาสเสียค่าราชการอยู่ปีละหกสลึง ถ้าหลุดค่าตัวดังนี้ แล้วตามกฎหมายเดิมต้องสักเปนสม การข้อนี้เห็นว่าถ้าลูกทาสหลุดค่าตัวจะให้ไปสักเปนสมก็คง จะไม่สมัก เพราะจะต้องเสียค่าราชการแพงปีละหกบาท ก็คงจะกลับทอดตัวลงเปนทาสเสียอย่าง เดิม เสียแต่หกสลึงสบายกว่า การซึ่งเปนดังนี้ ก็เพราะเงินค่าราชการซึ่งเก็บจากตัวเลขนั้นยังสูง ๆ ต่ำ ๆ หาเสมอกันไม่ อนึ่ง นายเงินเมื่อเวลาทาสหลุดพ้นค่าตัวแล้วก็ต้องรีบส่งตัวไปยังกรม พระสุรัสวดีให้สักแปลง เพราะกลัวจะต้องเสียค่าราชการต่อไป กรมพระสุรัสวดีรับเอาตัวไปไว้ ก็ จะ เอาไว้ดีเกลาไม่ได้ จะต้องจำไว้จนมีเจ้าหม่อมขุนนางมารับรองไป การซึ่งจะผ่อนให้เอนก็จะกลับ เปนร้อนแก่ตัวทาสขึ้น ว่าภอพ้นค่าตัวเปนไทยก็ติดตรวน ก็เหมือนหนึ่งตอนคนให้กลับเปนทาสเข้า ไปอีกเหมือนกันอยู่ในไม่มีคุณสิ่งไร เห็นว่าถ้าจะให้ลดค่าตัวดังนี้แล้วก็ต้องทำไปให้ตลอด คือ ลูกทาสซึ่งหลุดพ้นค่าตัวได้สักข้อมือแล้วนั้น ให้คงเรียกลูกทาสอยู่ตามเดิม เสียค่าราชการแต่ปีละ หกสลึง จะอยู่กับเจ้าหม่อมขุนนางเดิมถ้าจะหักโอนไปอยู่กับเจ้าหม่อมขุนนางใหม่ ก็ให้ลงเปนลูกทาส อยู่ตามเดิม ถ้าลูกทาสซึ่งหลุดค่าตัวแล้วนั้นจะไปทำชั่วขายตัวลงเปนทาสอีก ก็จะต้องมี สารกรมธรรม์ ก็ถ้าทาสที่มีสารกรมธรรม์ส่งค่าตัวหลุดให้สักแปลงเปนสมตามพระราชกำหนด กฎหมายเดิมยึดเอาสารกรมธรรม์เปนสำคัญ ถ้าทาสก็ดี ถ้าลูกทาสก็ดี มีสารกรมธรรม์หลุดจาก ค่าตัวต้องสักแปลงเปนสม ถ้าลูกทาสที่บังข้อมือขาวอายุเต็มค่าหลุดจากเปนทาสเอง ถ้าส่งเงินให้ นายตามกระษียรอายุแต่ยังไม่ครบค่าตัวหลุดเปนไทยก็ดี ถ้าไปเปนขุนหมื่นขุนพัน ถ้าไปเปนอะไร ก็เปนแล้วไป ถ้าไม่ได้เปนอะไรก็ต้องสักเปนสม เพราะมันมีโทษที่หนีคักไป เห็นว่าซึ่งลูกทาส กลับไปเปนทาสอีกก็จะเบาบางลง บางทีก็ตั้งตัวได้บ้าง อีกประการหนึ่งเห็นว่าลูกพลเรือนบิดา มารดาเกียจคร้านไม่ทำมาหากินก็หันเข้าเปนนักเลง ครั้นเล่นเบี้ยเสียไปลงแล้วก็เอาบุตรไปขายรับ

ใช้การงานของนายเงิน ครั้นบุตรเติบโตใหญ่บิดามารดาก็ขึ้นค่าตัวมากขึ้นทุกที ๆ มีอยู่อย่างนี้ โดยมาก ครั้นบุตรนั้นจะโตใหญ่ขึ้นจะคิดหาเงินทองมาใช้ให้พ้นจากเบณฑานั้นก็ไม่มีใครจะได้ เพราะบิดามารดาขายไว้แพง ๆ เหลือกำลังลูกที่จะถอนได้ตัวได้ กฎหมายลักษณะทาสเดิมมีว่า ถ้าผู้เมียพ่อแม่นายเงินอาซื้อลูกเมียค่าคนลงในสารกรมธรรม์ ท่านว่าเปนสิทธิ์ แม้นเจ้าสินบอาก็มิได้บอกก็ดี ท่านว่าเปนสิทธิ์โดยกระบิลเมือง เหตุว่าผู้พ่อแม่นายเงินเปนอิสระ ครั้นต่อมาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวให้ยกกฎหมายบทนี้เสีย จึงตั้งพระราชบัญญัติว่า ถ้าพ่อแม่เอาซื้อลูกมาขายอายุยังไม่ถึง 15 ปี แลอยู่กับพ่อแม่ ถึงไม่มีแกงใดแลค้ายอมก็เปนอันขายได้ ถ้าลูกแยกบ้านไปจากพ่อแม่ ถ้าพ่อแม่โกรธหย่าร้างกัน ลูกตกไปอยู่ข้างอื่น จะลอบเอาซื้อมาขายไม่ได้ ถ้าลูกขายลูกหญิงอายุถึง 15 ปีขึ้นไปแล้ว พ่อแม่จะเอามาขายตัวเรือนเบี้ยลงแกงโดยินยอมจึงเปนอันขายได้ ถ้าลูกไม่มีพ่อแม่เอามาเลี้ยงเหมือนลูก อายุต่ำกว่า 7 ขวบลงมาก็ขายได้เหมือนกับลูกของตัวเอง เพราะจะได้มรดกด้วย จะขายได้อายุต่ำกว่า 15 ปีลงมา ถ้าอายุพ้น 15 ปีขึ้นไปแล้วตัวเรือนเบี้ยยินยอมด้วยจึงขายได้ แลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ลดหย่อนลงไว้ก็มากขึ้นหนึ่งแล้ว ครั้นนี้เห็นว่าบุตรขายหญิงซึ่งยังไม่ได้เบณฑานั้น อายุต่ำ 15 ปีลงมา ถึงตัวเด็กจะรู้ก็ดี มิรู้ก็ดี ก็ให้ขายได้ตามพระราชบัญญัติเดิม เพราะจะได้รับทุกขบิดามารดา ครั้นจะห้ามไม่ให้ขายเล่าก็จะเปนที่โหม่นสลายใจแก่บิดามารดาว่าเสียแรงเลี้ยงลูกมา เวลาทุกข์ร้อนขัดสนจะขายก็ไม่ได้ การซึ่งยังขัดขวางอยู่ดังนี้เพราะเหตุซึ่งธรรมเนียมที่ขายตัวเบณฑานั้น จะเลิกถอนตัดรอนไปโดยเร็วไม่ได้ ครั้นตัวบิดามารดาจะไปกู้ยืมเงินผู้ใดก็ไม่มีใครเชื่อถือ เพราะฉะนั้นจึงให้ยอมขายได้ไปก่อน แต่จะต้องรัดเข้าอีกชั้นหนึ่งว่า ถ้าบิดามารดาจะขายบุตรอายุต่ำกว่า 15 ลงมา ต้องให้ขายได้ตามกระษียรอายุซึ่งตั้งขึ้นใหม่นี้ แต่พ้นอายุ 15 ปีขึ้นไปนั้นต้องบอกตัวเรือนเบี้ยให้รู้ตามพระราชบัญญัติพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ตัวเรือนเบี้ยยอมให้ขายจึงขายได้ ถึงจะเกินกว่ากระษียรอายุก็ได้ ก็การทั้งสองอย่างนี้หยากจะให้ได้ตั้งขึ้นนับแต่ปีแรกได้รับราชสมบัติ คือปีมโหฬารศกต่อไปข้างหน้า ถ้าลูกทาสซึ่งเกิดแต่ปีมโหฬารศกนับไปจนถึงแปดปีต่อไป ปีที่ 9 ให้ลดค่าตัวตามกระษียรอายุซึ่งตั้งขึ้นใหม่นี้ แต่ลูกทาสซึ่งเกิดเหนือปีมโหฬารศกขึ้นไปนั้น ครั้นจะตัดลงก็จะลำบาก ให้คงไปตามกรมศกเดิมก็ได้ แต่ลูกเด็กซึ่งขายกันนั้นจะคิดแต่ปีมโหฬารศกก็จะเป็นความลำบากด้วยว่าได้ขายกันไว้แพง ๆ แล้ว ให้คิดแต่ปีจอฉก ภายหลังพระราชบัญญัติออกไป คนซึ่งขายไว้ก่อนพระราชบัญญัติแล้วนั้น ให้คงอยู่ตามเดิม แต่การซึ่งคิดมานี้ ข้าพเจ้าที่เปนผู้คิดก็แลเห็นว่าจะไม่หยากจะให้คนเบณฑานั้น คนก็คงจะยังหยากเบณฑานั้นอยู่ เพราะเหตุที่เบณฑานั้นไม่ต้องเสียค่าราชการมากนัก แล้วก็ไม่ต้องทำมาหากินสิ่งไร อาศัยรอกินเข้าของนายไปมือหนึ่ง ๆ เมื่อมีการมาก็ทำเมื่อไม่มีการก็นอนอยู่เปล่า ๆ ถ้ามีทหรอนบ้างเล็กน้อยก็คิด

เล่นไปเล่นหอยลงเคราะห์ดีเคราะห์ร้ายดูทีหนึ่ง เมื่อมันเสียหมดแล้วก็ไม่อยู่ไปคงมีเข้ากิน แต่คิด
 เห็นว่าการสิ่งใดเป็นช่องเป็นคราวควรจะไปได้ก็ให้ไปไปที่ละเลกทีละน้อย ต่อเมื่อไรได้แก่ต้นราก
 ต้นหว่าง คืออย่าให้ไฟรเสียเงินสูง ๆ ต่ำ ๆ มาก ๆ น้อย ๆ เฉลี่ยที่สูงมาหาที่ต่ำ เฉลี่ยที่ต่ำไปหาที่สูง
 ให้เสมอกันถึงจะเป็นทาสเป็นไทยอย่างไรก็ต้องเฉลี่ยให้เสมอกัน หนึ่งจะต้องหาเงินแผ่นดิน
 ให้ภอกับการที่จะเลิกถอนและเลิกถอนสิ่งที่สำคัญ ซึ่งทำให้ราษฎรเสียเวลาทำมาหากิน คือการเล่น
 เบี้ยการพนันต่าง ๆ แลช่วยทำนุบำรุงการที่จะทำมาหากินภอกให้มีทางหากินได้คล่อง ๆ การนี้ก็จะ
 สำเร็จได้ ก็แต่บัดนี้ การที่ว่ามาแล้วนั้น จะทำไปก็ยังไม่สำเร็จจะเลิกจะถอนเงินแผ่นดินเสียก็ยังไม่
 ได้ง่าย ๆ เพราะฉะนั้นการซึ่งคิดนี้ก็ยังไม่เป็นอันเลิกถอนได้แท้ แต่คิดเห็นว่าถ้าเป็นช่องภอกจะทำ
 ได้ก็ต้องจัดไปภอกให้เส้นทางของการใหญ่ ๆ เหล่านั้น เมื่อจะเป็นไปได้เมื่อไรก็จะเป็นไปตามการ
 ทำนุผู้ใดซึ่งได้เห็นคำปรึกษาที่ว่ามานี้ยังจะมีการขัดข้องอยู่กับพระราชกำหนดกฎหมายเก่าใหม่แล
 ธรรมเนียมบ้านเมืองประการใด ถ้าเป็นการเดือดร้อนกับเจ้าเงินแลตัวทาสซึ่งจะมีอย่างไรใน
 ประจันแลต่อไปข้างหน้าก็ขอให้ช่วยคิดดูให้ตลอดด้วย เพราะการเรื่องทาสนี้เกี่ยวข้องกับอยู่ใน
 พระราชกำหนดกฎหมาย แลทั่วไปในคนทั้งปวงมาก ซึ่งคนเดียวจะคิดไปให้แลเห็นตลอดนั้นไม่ได้
 ถ้าท่านทั้งปวงเห็นการสิ่งใดซึ่งขัดข้อง จะเป็นเหตุให้ประจันฎาฎาณาก็ขอให้เรียบเรียง
 เนื้อความข้อนั้นมา จะได้ปรึกษาแก้ไขกันต่อไปกว่าการนี้จะไปติดอยู่เพียงไร ก็จะต้องทำไปไม่ได้
 ถ้าการควรจะให้ตลอดไปก็จะได้จัดการให้ตลอดไปตามการที่ควร หนึ่งการซึ่งได้คิดมานี้ถ้าสำเร็จ
 ไปได้ ข้าพเจ้าก็คิดเห็นอยู่ว่ามีการอีกอย่างหนึ่งที่ควรจะต้องจัดภอกให้เป็นการช่วยลูกทาสให้พ้นจาก
 เปนทาสได้จริง ๆ บ้าง เพราะลูกทาสนี้แต่เลกมาก็ได้ให้นายใช้อยู่จนโต ไม่ได้ร่ำเรียนวิชาการสิ่งใด
 ผูกมัดชำนาญอยู่แต่ในการที่จะเป็นทาสปฏิบัตินาย ไม่ได้รู้ในการทำมาหากินสิ่งใดมาก ถ้าเวลา
 ว่างก็หัดเล่นเบี้ยมาแต่เลกจนโต นิไชยของทาสก็อบรมย์ตัวแน่นอนหนา เห็นเป็นมีความสุขสบาย
 ดีกว่าจะไปหากินอย่างอื่น ถึงจะออกจากทาสจริง ๆ เล่าก็ไม่มีความรู้สิ่งใดที่จะภาตัวให้ดี ก็คงวนกลับ
 ลงเปนทาสจำไป เห็นว่าการโรงเรียนหนังสือที่ในเมืองเรานี้ ควรจะให้มีขึ้นได้จริง ๆ สักแห่งหนึ่ง
 เหมือนหนึ่ง โรงทานพระเจ้าแผ่นดินซึ่งโปรดให้สอนหนังสือมาแต่ก่อนนั้น เด็ก ๆ ก็ได้รู้หนังสือกัน
 ไปมาก คนที่เป็นเสมียนเขียนหนังสือก็เป็นคนออกจากโรงทานอยู่โดยมาก แต่ไม่มีใครมากออกได้
 ไม่ใคร่จะรู้ จริง ๆ เพราะครูอาจารย์ไม่ใคร่จะเอาใจใส่ในการที่จะสอนเด็ก แล้วเดกนั้นจะมาก็ได้
 ไม่มาก็ได้ตามชอบใจ การจึงไม่เรียบร้อย ไม่เป็นการจริงเข้าได้ หนึ่ง ก็ได้ตั้งโรงเรียนวัดสอนหนังสือ
 ลูกขุนนางก็เรียนภอรู้บ้างดีกว่าที่โรงทาน แต่ก็ยังมาบ้างไม่มาบ้าง ข้าพเจ้าวันจึงได้รู้ ทุกวันนี้ผู้ซึ่งจะ
 ทำการต่าง ๆ จะหาเสมียนไม่ใคร่จะภอใช้กับการ ถ้าคนรู้หนังสือแล้วขุนนางก็อยากจะหาใช้
 มาก ถึงจะหากินการจ้างก็ได้ คนที่รู้หนังสือจะเป็นทาสตราตร้าอยู่ก็น้อยตัว จึงเห็นว่าการหนังสือนี้

จะช่วยทาสให้คนไทยได้จริง ๆ ถ้าลูกทาสจะหลุดค่าตัวตั้งนี้แล้ว คิดตั้งโรงเรียนขึ้นให้ได้จริง ๆ ก็จะเป็นการช่วยสงเคราะห์อย่างหนึ่ง คือลูกทาสอายุ 11 ปี 12 ปี ค่าตัวเพียง 7 ตำลึง 5 ตำลึงสองบาท ถ้าจะลงทุนคิดซื้อเอาเด็กเหล่านี้มาให้เข้าโรงเรียน จัดโรงเสียให้เรียบร้อย ให้ได้สั่งสอนกันจริง ๆ อย่าปล่อยให้เด็กไปเที่ยวทุกคน เลี้ยงให้กินอยู่ในนั้นให้เสร็จ อย่าให้เล่นเบี้ยเล่นการพนันสิ่งไรเลย เพราะเด็กในอายุ 12 ปี 13 ปี 14 ปีนี้ กำลังจะฝึกหัดในการเล่นเบี้ย ที่คิดเอามากักขังเสีย อย่าให้รู้จักเลยทีเดียว สอนหนังสือภาอให้รู้ แล้วให้เรียนวิชาต่าง ๆ ถึงจะแปลมาจากวิชาข้างยุโรปก็ได้ ภาอจะรู้การแล้วอายุได้ 17 ปี 18 ปี ก็ปล่อยให้ไปรับการต่าง ๆ ก็คนซึ่งรู้หนังสือวิชาอย่างนี้แล้วก็คงจะมีผู้ต้องการเอาไปใช้สอย เป็นขุนหมื่นขุนทัพ เป็นเสมียนทนาย ถ้าจะคิดรับจ้างทำกรงานต่าง ๆ ก็ได้ เห็นว่าคนซึ่งจะชั่วกลับลงเป็นทาสอีกนั้นก็จะน้อยลง ต่อที่ชั่วจริง ๆ จึงจะวนกลับไปดังนี้ แต่การที่จะใช้สอนในโรงเรียนนั้น จะต้องใช้เงินทองมากขึ้นทุกคราว ถ้าคิดหาเงินสิ่งไรได้สักสิ่งหนึ่ง ภาอทำเลกน้อยไปก่อน แล้วจึงค่อยใหญ่ขึ้นไปทุกที เห็นว่าจะเป็นการเจริญแก่ราษฎรในบ้านเมืองอย่างหนึ่ง แลเป็นการชักชวนให้ทาสเบาบางขึ้นด้วย ถึงการต่อไปข้างหน้าจะเลิกถอนตัดรอนอย่างไร ก็จะไม่ค่อยง่ายขึ้น การทำมาหากินจะบริบูรณ์ขึ้นได้ที่ละน้อย ๆ การซึ่งว่ามานี้เป็นของจะต้องคิดขึ้นใหม่ จะควรสำเร็จเวลาไรได้ ก็หยากจะให้สำเร็จได้โดยเร็ว ให้ท่านทั้งปวงตริตรองการดูที่ควรเทอญ”

เวลายามหนึ่ง เลิกการประชุม

พระราชบัญญัติ พิกัดกระเชียรอายุลูกทาสลูกไทย

ศุภมัสดุ จจุลศักราช 1236 โสณสังวัจฉระสาวันตาศุณปักษ นวมี่ดิถีศุกรวารปริเขต
กาลกำหนด พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพยมหามงกุฎบรมราชวิ
วงษวรุตพงษ์บริพัตรวชิติยราชนิกรโตมาจาตุรันตบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ บรมธรรมิก
มหาราชธิราช บรมนารถบพิตร พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เปนพระเจ้าแผ่นดินใหญ่ในรัชกาลที่ 5
ในพระบรมราชวงษซึ่งได้ประดิษฐานแลดำรงศรีรัตนราชไมยหัยสวรรยาธิปัตถนกรุงเทพมหานคร อมร
รัตนโกสินทร มหินทรายุทธยา มหาดิลกภพนพรัตน์ราชธานีบุรีรมย์อุดมราชนิเวศน์มหาสถาน ซึ่งเป็น
พระมหานครบรมราชธานีใหญ่ในราชอาณาจักรแดนสยามฝ่ายเหนือฝ่ายใต้ แลเปนบรมราชาธิราช
อันใหญ่ในประเทศราชที่ใกล้เคียง คือลาวกะเหรี่ยงมลายูประเทศแลอื่น ๆ ผู้ทรงพระคุณธรรมอัน
มหาประเสริฐ เสด็จออกพระที่นั่งสมมติเทวราชอุปบัติ เบื้องบูรพาทิศภาคแห่งพระที่นั่งดุสิตมหา
ปราสาท ทรงสถิตยเหนือบวรราชอาศน์อันพิจิตรบันจงแปรพักตร์ตรงทักษิณทิศาพิมุข พร้อมด้วย
ท่านที่ปลุกษาราชการแผ่นดิน เฝ้าทูลลอองธุลีพระบาทโดยลำดับ ทรงพระอนุสรคำนึงถึงธรรม
นิยมบ้านเมืองมาแต่โบราณ ธรรมนิยมใดเปนการเจริญ มีคุณมีประโยชน์เปนนุติธรรมแล้ว
อยากจะทรงทำนุบำรุงให้วัฒนาการเจริญยิ่งขึ้น ให้ดำรงไปได้สืบกาลนาน ถ้าธรรมนิยมใดไม่เปน
การเจริญแก่ประชาชาวพระนคร ไม่เป็นคุณประโยชน์ ไม่เปนนุติธรรม ก็อยากจะทรงเลิกถอนเสีย
แต่จะต้องค่อยตัดรอนผ่อนไปที่ละเล็กทีละน้อยตามกาลตามเวลาที่จะเรียบร้อยไปได้ ก็แต่ใน
พระราชบัญญัติเดิมอันโบราณราชกระษัตริย์ตั้งไว้ตามคำภีร์พระธรรมศาสตร์ว่าด้วยลักษณะทาส 7
จำพวก คือ ทาสสินไถ่ 1 ลูกทาสเกิดในเรือนเบี้ย 1 ทาสได้มาแต่บิดามารดา 1 ทาสท่านให้ 1 ทาส
อันได้ด้วยช่วยกังวลทุกข์ร้อน 1 ทาสได้เลี้ยงมาเมื่อกาลทุกพิชไทย 1 ทาสไปรบศึกได้มาเปนเชลย
1 เปน 7 จำพวกด้วยกันดังนี้ อันทาส 7 จำพวกนี้ นับว่าเป็นทาสโดยกระบวนเมืองท่าน ถ้าไม่มีเงิน
มาให้แก่เจ้าทาสครบค่าแล้ว ก็ไม่มีเวลาที่จะพ้นยากจากทุกข์เปนไทยได้ ฝ่ายลูกทาสซึ่งเกิดแต่ทาส
ทั้ง 7 จำพวกนั้นตั้งแต่ออกจากครรภ์ภอลืมตาก็ต้องนับว่าเป็นทาสมีค่าตัวไป จนอายุถึงร้อยปีแล้ว
ก็ยังไมหมดค่าตัว คือท่านคิดอายุตั้งแต่เดือนหนึ่ง 2 เดือน 3 เดือน ขาย 6 บาท หญิงต่ำลึง 1 จน
ชายอายุ 16 ปีถึง 40 ปีเต็มค่า สิบสี่ต่ำลึง หญิงอายุ 21 ปีถึง 30 ปีเต็มค่า สิบสองต่ำลึง ถ้าชายอายุ
เกิน 40 ปี หญิงอายุเกิน 30 ปี จึงได้ลดถอนค่าตัวลงจนอายุถึง 100 ปี ยังมีค่าตัวชายต่ำลึง 1 หญิง
สามบาท ยังหาขาดค่าไม่ เปนธรรมนิยมเดิมมีมาดังนี้ ดูประหนึ่งหามีความกรุณาแก่ลูกทาส

ไม่ด้วยลูกทาสที่เกิดมาไม่รู้ไม่เห็นสิ่งใดเลย บิดามารดาชั่วไว้แล้วยังภาลูกให้เป็นทาสไปจนสิ้นชีวิตอีกเล่า เพราะรับโทษทุกข์ของพ่อแม่เท่านั้น หากควรที่จะเอาเป็นทาสจนตลอดชีวิตหรือไม่ ถ้าจะโปรดเลิกถอนให้ลูกทาสหลุดค่าตัวเสียทีเดียว นายเงินผู้ไม่มีความเมตตากรุณา ก็จะไม่ให้ทาสมารดาเลี้ยงรักษาลูก เพราะเห็นว่าลูกทาสเกิดมาไม่เป็นคุณไม่เป็นประโยชน์แก่นายเงิน ๆ ก็จะไม่ให้ทาสที่เป็นพ่อแม่ไปใช้การงานของตัว มิให้เลี้ยงรักษาลูกนั้น ๆ ก็จะเป็นอันตรายตายเสียเป็นอันมาก เพราะนายเงินจะแก่งแย่งนี้ จำต้องผ่อนให้เป็นประโยชน์แก่นายเงินบ้าง ให้ลูกทาสภามีเวลาหลุดเป็นไทยได้บ้าง ถ้าลูกทาสเป็นชายครั้นหลุดพ้นค่าตัวแล้ว จะได้รับจ้างทำมาค้าขายฝึกหัดวิชาการ แลจะได้บรรพชาอุปสมบทบ้าง ถ้าเป็นหญิงหลุดพ้นเป็นไทย ได้ผัวได้ลูกมีช่องที่จะประกอบกิจการทำมาหากินได้บ้าง เมื่อเป็นดังนี้จะเป็นการรุ่งเรืองเจริญแก่ประชาชาวพระนครสยามโดยแท้ จึงมีพระบรมราชโองการมารพระบัณฑูรสรุสังหนาท ดำหรัดเหนือเกล้าฯ สั่งให้ที่ปรึกษาราชการแผ่นดินตราพระราชกฤษฎีกาเป็นพระราชบัญญัติไว้ ให้พระบรมวงษานุวงศ์แลข้าราชการทุกกระทรวงทบวงกรมฝ่ายทหารพลเรือน แลอาณาประชาราษฎร์ในกรุงเทพฯ แลหัวเมืองเอก โท ตรี จัตวา ฝ่ายใต้ฝ่ายเหนือให้ทราบทั่วกันว่า จุลศักราช 1230 ปีมโรงสัมฤทธิ์ศกนี้เป็นปีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เถลิงถวัลยราชสมบัติบรมราชาเศก ในพระมหาเศวตฉัตรเป็นปีมหามงคลอันประเสริฐ จึงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งปีมโรงสัมฤทธิ์ศกเป็นต้น พระราชบัญญัติลักษณะลูกทาสนี้ว่าตั้งแต่นี้สืบไป

มาตรา 1 ถ้าลูกทาสชายหญิงเกิดเมื่อจุลศักราช 1230 ปีมโรงสัมฤทธิ์ศกนี้เป็นต้นไป ให้คิดค่ากระเชียรอายุตั้งแต่เดือนหนึ่ง 2 เดือน 3 จน 8 ปีเต็มค่าตัว ตั้งแต่ 8 ปีต่อไปให้ลดกระเชียรอายุลงทุกปี ถึงอายุ 21 ขาดค่าให้ลูกทาสพ้นค่าตัวเป็นไทย

มาตรา 2 ตรากระเชียรอายุลูกทาสทรงพระราชบัญญัติตั้งใหม่ ให้ใช้แต่ลูกทาสแลบุตรราชฎที่ยังเป็นไทยไม่เป็นทาสจำเพาะแต่ที่เกิดในปีมโรงสัมฤทธิ์ศก แลปีมเสงเอกศกต่อไป คือ ชายอายุเดือนหนึ่ง 2 เดือน 3 เดือน กระเชียรอายุเงินตำลึงกึ่ง 4 เดือน 5 เดือน 6 เดือน สองตำลึง 7 เดือน 8 เดือน 9 เดือน สองตำลึงถึง 10 เดือน 11 เดือน สามตำลึง 1 ปี 2 ปี สี่ตำลึง 3 ปี 4 ปี ห้าตำลึง 5 ปี 6 ปี หกตำลึง 4 ปี 8 ปี แปดตำลึง 9 ปี 10 ปี 11 ปี เจ็ดตำลึง 12 ปี 13 ปี 14 ปี ห้าตำลึงถึง 15 ปี 16 ปี 17 ปี สามตำลึงถึง 18 ปี 19 ปี 20 ปี ตำลึง 1

หญิงอายุเดือนหนึ่ง 2 เดือน 3 เดือน ตำลึงหนึ่ง 4 เดือน 5 เดือน 6 เดือน ตำลึงกึ่ง 7 เดือน 8 เดือน 9 เดือน สองตำลึง 10 เดือน 11 เดือน สองตำลึงถึง 1 ปี 2 ปี สามตำลึง 3 ปี 4 ปี สี่ตำลึง 5 ปี 6 ปี ห้าตำลึง 7 ปี 8 ปี เจ็ดตำลึง 9 ปี 10 ปี 11 ปี หกตำลึง 12 ปี 13 ปี 14 ปี ห้าตำลึง สามบาท 15 ปี 16 ปี 17 ปี สามตำลึง 18 ปี 19 ปี 20 ปี สามบาท ถึง 21 ปีหมดค่าตัวทั้งชายหญิง

ตรากระษียรทั้งขึ้นทั้งลดดังนี้ ถ้าคนเกิดในปีเถาะนพศกขึ้นไป และจะตัดสินคดีด้วยความอื่น ๆ ให้ใช้กระษียรอายุในกรมศกเดิม เมื่อจุลศักราช 955 ปีระกาเบญจศกโน้น

มาตรา 3 ลูกทาสชายหญิงที่เกิดในเรือนเบี้ยนายเงินตั้งแต่มีโรงสัมฤทธิศกต่อไปจะอยู่กับนายเงินเดิมตลอดไปจนอายุถึง 21 ปีก็ดี ไม่ได้อยู่กับนายเงินเดิมจะยกย้ายวางเงินไปอยู่กับนายเงินที่ 2 ที่ 3 ที่ 4 ที่ 5 ที่ 6 ในระหว่างยังไม่ถึง 21 ปีก็ดี ให้คิดพิกัดกระษียรอายุตามขึ้นตามลดต่อไปทุก ๆ นายเงิน กว่าลูกทาสชายหญิงอายุจะได้ถึง 21 ปีพ้นค่าตัวเปนไทย

มาตรา 4 ลูกทาสเปนชายก็ดี เปนหญิงก็ดี ที่เกิดในปีมีโรงสัมฤทธิศก และในปีอื่น ๆ ซึ่งจะช่วยไถ่กันต่อ ๆ ไปนั้น ให้คิดกระษียรอายุขึ้นลดตามพิกัดแบบนี้ คือ ค่าตัวเดิมอ้ายกอฝัว อีซอเมีย 2 คนเงิน 3 ชั่งห้าตำลึง เกิดลูกในเรือนเบี้ยนายเงินที่หนึ่ง 2 คน ชายชื่ออ้ายคอก หญิงชื่ออิงออยู่กับนายเงินที่หนึ่งจนอายุอ้ายคอกได้สามปี อิงอได้ 3 เดือน วางเงินไปอยู่กับนายเงินที่สอง ๆ ต้องเติมเงินค่ากระษียรอายุส่วนลูกทาสติดมา อ้ายคอก 3 ปีห้าตำลึง อิงอ 3 เดือนตำลึง 1 ตราไว้ในกรมธรรม์เปนแผนกส่วนค่าเกษียรอายุลูกทาสเงินหกตำลึง รวมทั้งค่าตัวอ้ายกอ อีซอ พ่อแม่ เปนเงิน 3 ง 11 ตำลึง ถ้าอยู่กับนายเงินที่สอง 5 ปี อายุอ้ายคอกได้ 8 ปี เติมค่า 8 ตำลึง อายุอิงอได้ 5 ปี 3 เดือน ห้าตำลึง แล้ววางเงินไปอยู่กับนายเงินที่สาม ๆ ต้องเพิ่มเงินขึ้นค่าเกษียรอายุอ้ายคอกสามตำลึง เกาใหม่เปนแปดตำลึง อิงอสี่ตำลึง เกาใหม่เปนห้าตำลึง ตราไว้ในกรมธรรม์เปนแผนก ส่วนอ้ายคอก อิงอ รวมทั้งค่าตัวอ้ายกอ อีซอ พ่อแม่ เปนเงิน 3 ชั่ง สิบแปดตำลึง อยู่กับนายเงินที่สาม 8 ปี กับ 6 เดือน อายุอ้ายคอกได้ 16 ปี 6 เดือน ค่าตัวลดอยู่แต่สามตำลึงถึง อายุอิงอได้ 13 ปี 9 เดือน ค่าตัวลดอยู่แต่ห้าตำลึงถึง แล้ววางเงินไปอยู่กับนายเงินที่ 4 นายเงินที่ 3 ต้องลดเงินค่าตัว ส่วนอ้ายคอกสี่ตำลึงถึง เอาแต่สามตำลึงถึง ส่วนอิงอเอาขึ้นถึงตำลึง เปนห้าตำลึง รวมเก้าตำลึง นายเงินที่ 4 ต้องออกเงินช่วยไถ่ตราไว้ในกรมธรรม์เปนแผนกส่วนลูกทาสอ้ายคอกเก้าแปดตำลึง ลดสี่ตำลึงถึง คงสามตำลึงถึง อิงอเก้าห้าตำลึงขึ้นถึงตำลึงคงห้าตำลึงถึง รวม 9 ตำลึง รวมทั้งค่าตัวอ้ายกอ อีซอ เปนเงิน 3 ชั่ง 14 ตำลึง ถ้าอยู่กับนายเงินที่ 4 ได้ 3 ปี กับ 7 เดือน อายุอ้ายคอกได้ 20 ปี กับเดือน 1 ส่วนอ้ายคอกหลุดพ้นค่าตัวเปนไทย แต่อิงออายุได้ 17 ปี กับ 4 เดือน ลดค่าตัวลงอยู่แต่สามบาท อ้ายกอ อีซอ อิงอ วางเงินไปอยู่กับนายเงินที่ 5 นายเงินที่ 4 ต้องลดส่วนค่าตัวอิงอลงสี่ตำลึงสามบาทเอาแต่สามบาท ด้วยอิงออายุ 17 ปีกับ 4 เดือน ย่างเข้าใน 18 ปีพิกัดกระษียรอายุลงลงอยู่สามบาท แล้วนายเงินที่ 5 ต้องออกเงินช่วยไถ่ รวมทั้งค่าตัวอ้ายกอ อีซอ อิงอ เปนเงินตรา 3 ชั่ง 5 ตำลึง สามบาท ถ้าอยู่กับนายเงินที่ 5 ได้ 2 ปี กับ 8 เดือน อายุอิงอได้ 20 ปีกับ 2 เดือน ส่วยอิงอหลุดพ้นค่าตัวเปนไทย แต่อ้ายกออีซอพ่อแม่ค่าตัวคง 3 ชั่ง 5 ตำลึง ตามเดิม ถ้าอ้ายกอ อีซอ อ้าย

คอ อีงอ คนใดคนหนึ่งตายเสียในระหว่างนายเงินไदनายเงินหนึ่ง ก็ให้คิดยกส่วนค่าตัวผู้ตายผู้ยังเปนภักแก่่นายเงิน ตามพระราชกำหนดกฎหมายเดิม

มาตรา 5 ว่าตั้งแต่จุลศักราช 1236 ปีจอฉศกนี้ไป ผู้มีสินมีทรัพย์จะรับช่วยไถ่คนยากจนขาดแคลนมาเปนทาสลงใหม่ก็ดี ทาสเก่าที่วางเงินมาแต่นายอื่น ๆ ก็ดี ซึ่งมีลูกทาสเกิดในปืมโรงสัสมฤทธิศกติดมาด้วยไซ้ร ให้ผู้เปนเจ้าเบี้ยนนายเงินพร้อมกันกับอำเภอกำนันแลด้วทาส ทำสารกรมธรรม์เขียนด้วยเส้นหมึกให้ชัดเจนเปนส่วนออกว่าลูกทาสชายหญิงเกิดในปีนั้น ๆ อายุได้เท่า่นั้น เงินค่าตัวตามกระเชียรอายุใหม่เท่า่นั้น ให้ท้วทาสเขียนชื่อมันเอง ถ้าจ้งวานเขาเขียนชื่อมันไว้ในท้ายกรมธรรม์ แล้วประทับตราอำเภอกำนันไว้เปนสำคัญจงทุกฉบับ

มาตรา 6 ทวยราษฎรซึ่งเปนไทยยังมีได้ทุกขยากลงเปนทาสผิว่าขัดสนชั้นจนขาดแคลน บิดามารดาปู่ย่าตายายลุงป้าน้าอาว์ พี่ชายพี่หญิงจะเอาบุตรเอาหลานที่เกิดตั้งแต่ปืมโรงสัสมฤทธิศก อายุต่ำกว่า 15 ปีลงมา ไปขายฝากประจำเชิงกระยาดอกเบี้ยไว้กับท่าน ลงชื่อในกรมธรรม์เจ้าสินตัวเบี้ยจะรู้ก็ดี มีรู้ก็ดี ว่าเป็นสิทธิโดยกระบินเมืองท่าน เพราะบิดามารดาญาติผู้ใหญ่เปนอิสระภาพ ตามพระราชกำหนดใหม่ในแผ่นดินสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อจุลศักราช 1229 ปีเถาะนพศก แต่ให้ขายได้ตามพิักัดกระเชียรอายุใหม่ในรัชการปัตยุบันนี้

มาตรา 7 ถ้าบุตรหลานที่เกิดตั้งแต่ปืมโรงสัสมฤทธิศก จำริญไวอายุได้ 15 ปีขึ้นไปถึง 20 ปี นับว่ารู้เตียงสการผิดชอบแล้วบิดามารดาญาติผู้ใหญ่จะเอาไปขายประจำเชิงกระยาดอกเบี้ย ท่านใส่ชื่อในกรมธรรม์ไซ้ร ต้องให้มันตัวเรือนเบี้ยรู้เหนดลงกำแหงแกงใดเขียนชื่อไว้เปนสำคัญ จึงเปนสิทธิได้แก่เจ้าสินค่าตัวมัน ตัวเบี้ยขึ้นเลี้ยลดตามพิักัดกระเชียรอายุใหม่ในรัชกาลปัตยุบันนี้ ถ้าตัวเบี้ยมีรู้เหนดไม่ได้เขียนชื่อด้วยลายมือเอง แลไม่ได้จ้งไม่ได้วานเขาเขียนชื่อไซ้ร อย่านับว่าเป็นทาสเลย

มาตรา 8 ลูกทาสก็ดี ลูกไทยก็ดี ที่เกิดปืมโรงสัสมฤทธิศกเปนต้นไป อายุได้ถึง 21 ปี บิดามารดาวงษาคณาญาติ ถ้าตัวมันเองก็ดี ขาดแคลนลงจะไปขายฝากประจำเชิงกระยาดอกเบี้ยไว้กับท่านไซ้ร ห้ามมิให้เจ้าสินผู้มีทรัพย์รับช่วยไถ่มาเปนทาสตนเปนอันขาด ถ้าลูกทาสลูกไทยที่เกิดในปืมโรงสัสมฤทธิศกเปนต้นไป อายุถึง 21 ปีแล้วก็ดี ถ้าอายุจะมากเกินขึ้นไปถึง 25 ปีก็ดี ถึง 30 ปีก็ดี 35 ปีก็ดี 40 ปีก็ดี 45 ปีก็ดี 50 ปีก็ดี ยากจนขาดแคลนลง ก็จักกล่าวเท็จหลอกลวงท่านว่าข้าพเจ้ามิได้เกิดในปืมโรงสัสมฤทธิศก ในปืมเสงเอกศกเปนต้นไป ข้าพเจ้าเกิดในปีเถาะนพศก ถ้าปีชานอัฐศก ถ้าปีฉุสัปตศก พ้นขึ้นไปแล้วมันมีอาสนไปขายตัวประจำเชิงเบี้ยท่านไซ้รให้ท่านผู้มีทรัพย์รับช่วยไถ่เปนเจ้าเบี้ยนนายเงินชำระไถ่ถามผู้ซึ่งมาเปนตัวเบี้ยว่าเกิดปีใด จุลศักราชเท่าไรแล้วจดหมายปากคำไว้ให้เปนแนในศาลกรมธรรม์ว่ามันเกิดปีนั้น นักษัตร์ศกเท่า่นั้น ถ้าภายหลังมัน

กลับถ้อยคินคำเป็นอย่างอื่นไซ้ จงปรับโทษมันผู้ทาสเท็จโดยถนกระบัตสินท่านในลักษณทาส มาตรา 14 นั้น ถ้าเจ้าสินอยากให้ทาสมิได้ถามเอาปากคำมันตราไว้ ในกรรมธรรมให้แน่ชัด แล้วรับช่วยไถ่มาเปนทาส ถ้าตัวทาสมันว่ามันเกิดในปีมโรงสัมฤทธิศกเปนต้นไป ซึ่งเป็นปีที่ห้ามในพระราชบัญญัติไซ้ ให้ปรับไหมเจ้าเบี้ยนายเงินเปนภพในเงินค่าตัวทาส ซึ่งมีในสารกรรมธรรมนั้น

มาตรา 9 ถ้าผู้มีทรัพย์รับช่วยไถ่ลูกทาสลูกไทยที่เกิดในปีมโรงสัมฤทธิศกเปนต้นไป อายุได้ 21 ปี พันหนี้หลุดคาตัวเปนไทแล้วนั้น มาเปนทาสมิได้เปนสิทธิแก่เจ้าสินโดยพระราชบัญญัติ ถึงกรรมธรรมมีศุภมาศวันคืน ชื่อตัวเบี้ยจำนวนเงินประการใด ตัวเบี้ยจะไปจากเบี้ยเจ้าเงินได้ตามลำพังใจ เจ้าเบี้ยเจ้าเงินจะตามกุมเกาะมาว่ากล่าวไม่ได้ เงินค่าตัวเปนภพแก่เจ้าเบี้ยเจ้าเงิน โดยโทษล่วงพระราชกฤษฎีกา

มาตรา 10 ลูกทาสลูกไทยอายุถึง 21 ปี พันค่าตัวจากเจ้าเบี้ยนายเงินแล้ว มันเหล่านั้นสักข้อมือหมายหมุ่แล้วก็ดี ยังไม่ได้สักข้อมือขาวก็ดี ให้เจ้าเบี้ยนายเงินเดิม ฤาเจ้าหมุ่มูลนายใหม่ทำทางว่าวสักแปลงยื่นต่อกรมพระศรีสวดี ให้สักแปลงเปนทาสพันค่าตัว มีศักดิ์นา 10 ไร่ ลงทุกคน ถ้านายเดิมแลเจ้าหมุ่ใหม่แกลังปิดบังเลือกใสไม่นำตัวทาสพันค่าตัวไปสัก จงปรับไหมมีโทษแก่ผู้ผิดบังจงหนักตามพระราชกฤษฎีกา

มาตรา 11 ทวยไพร่หลวงจ่ายไพร่หลวงส่วยไพร่หลวงคงเมืองกองอัทมาท กองมหันตโทษวิเศษ โรงสี สดิงโรงไหม โขลน โรงทาน บันดาค่าคนหลวงลอบลักปลอมแปลงไปทำสารกรรมธรรมขายประจำเชิงกระยาตอกเบี้ยไว้กับท่าน มันเกิดลูกในเรือนเบี้ยท่านตั้งแต่ปีมโรงสัมฤทธิศกเปนต้นไป อายุลูกเรือนเบี้ยถึง 21 ปีไซ้ ให้เจ้าเบี้ยนายเงินไปแจ้งความต่อกรมพระศรีสวดี ให้เจ้าหมุ่พาเอามันไปสักคงหมุ่ ส่วนพ่อมันส่วนแม่มันคงออกเดือนให้เจ้า เข้าเดือนให้นาย ตามพระราชกำหนดเดิม

มาตรา 12 ว่าในลักษณะทาสเดิม มาตรา 20 ครั้งมหาศักราช 1359 ปีมแนกษัตริย์นั้น คือตรงกับจุลศักราช 799 มีมแนนพศกนั้น มีความว่า ชายหญิงมีอาสนขายตัวเองไว้กับท่าน ให้ท่านใช้ ถ้าลูกชายลูกหญิงอายุตั้งแต่ 1 เดือน 2 เดือน ติดตามพ่อแม่พี่ป้าน้ำอามาอยู่ด้วย มิได้เข้าในอาสนตัวเบี้ยซื้อขาย ลูกนั้นโตใหญ่ขึ้นจะไปให้นายเงินค่าแบ่งเอาค่าเข้าป้อนสองส่วนดังนี้ อย่าใช้ต่อไปให้ยกเลิกมาตรา 20 นั้นเสีย แต่นี้สืบไป ทวยราษฎรชายหญิงขาดแคลนขึ้นจน มีอาสนมาขายตัวอยู่กับท่าน ถ้าลูกชายลูกหญิงติดตามพ่อแม่พี่ป้าน้ำอามาอยู่ด้วย แต่มิได้เข้าชื่อเปนตัวเบี้ยอยู่ในกรรมธรรมท่าน ถึงลูกชายหญิงนั้นจะติดตามอยู่ตั้งแต่อายุได้ 1 เดือน 2 เดือน 3 เดือนขึ้นไป จนถึง 7 ขวบก็ดี ฤาอายุเกิน 7 ขวบขึ้นไปก็ดี อย่าให้เจ้าเบี้ยนายเงินค่าเอาค่าน้ำนมเข้าป้อนกับทารกเปนเงินค่าตัว อย่าเอาทารกนั้นเปนทาสต่อไปเปนอันขาด

พระราชบัญญัติลูกทาสลูกไทยนี้ ให้เจ้าเบี่ยนนายเงินผู้มีทาสและจะช่วยเหลือทาส ให้ตั้งอายุลูกทาสลงเรือนเงินไว้ในสารกรมธรรม์ไว้ให้ชัดดังในมาตรา 5 ให้เสร็จแต่ในปีจอชศกนี้ ต่อไปตั้งแต่ ณ วันเดือนห้า ขึ้นค่ำหนึ่ง ปีกุนยังเปนชศก ให้ผู้ชำระตัดสินคดีของผู้ที่เกี่ยวข้องด้วยลูกทาสลูกไทย ทำตามพระราชบัญญัติใหม่จงทุกประการ

ประกาศ กระษัตริย์ราชลูกหลานไทย

มีพระบรมราชโองการมารพระบัณพสุรสิงหนาท โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้แจ้งความแก่พระบรมวงษาวงษ์ แลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายหน้าฝ่ายใน แลอาณาประชาราษฎร์ไทย จีนพ่อค้าชาวต่างประเทศ ในกรุงเทพฯ แลหัวเมืองฝ่ายเหนือฝ่ายใต้ทั่วทั้งพระราชอาณาจักรให้ทราบทั่วกันว่า ได้ทรงพระราชดำริห์ปฤกษาพร้อมด้วยท่านเสนาบดี แลคณิสถออฟฟิตต์ ให้ตั้งพระราชบัญญัติลักษณลูกทาส ซึ่งเกิดแต่ทาสทั้ง 7 จำพวก ตั้งไว้เป็นพระราชกำหนดกฎหมายสำหรับแผ่นดิน เพื่อจะให้เป็นคนเป็นประโยชน์มีความสุขเจริญแก่ชนชาวสยามต่อไปภายหน้า แต่ทรงพระราชดำริห์วิตกว่า ด้วยคน 2 จำพวกจะไม่ทราบชัดเข้าใจถนัด ในพระราชดำริห์พระราชประสงค์ ซึ่งทรงจัดเป็นพระราชบัญญัติขึ้นครั้งนี้ คือ คนพวกหนึ่งที่มีสันดานอันหนาแน่นอยู่ด้วยธรรมชาติเดิม ซึ่งเป็นของชั่วประกอบแต่การกดขี่กันแลกัน คนมีเงินข่มเหงคนจน คนวาสนามากกดขี่คนวาสนาน้อย ตามอย่างจารีตโบราณแต่เดิม ๆ มานั้น ก็จะไม่เป็นที่ชอบใจพูดกันไปกันมาว่า ซึ่งโปรดตั้งพระราชบัญญัติลดพิภพกระษัตริย์ราชลูกหลานลงชั้นหนึ่งแล้ว ๆ เมื่อลูกทาสอายุถึง 21 ปี หลุดค่าตัวแล้วก็ห้ามมิให้ช่วยไถ่กันได้ ต่อไปดังนี้ เจ้านายแลข้าราชการ แลผู้มีทรัพย์ทั้งปวง ที่ไม่เคยทำกิจการงานด้วยแรงตนก็จะต้องทนทุกข์ลำบากทำการเอง เพราะจไม่มีทาสแลลูกทาสใช้ สอยเป็นพาหนะกำลังช่วยทำมาหากินประกอบกิจราชการต่าง ๆ จะได้รับความลำบากยากเย็นเป็นอันมาก ฝ่ายคนพลเรือนแลไพร่พลยากจนบัดสนลง จะเอาบุตรเอาหลานไปขายฝากไว้ภ้อแก้ขัดไปบ้างเหมือนอย่างแต่ก่อนภ้อผ่อนจนไปก็ไม่ได้ ฝ่ายคนอีกจำพวกหนึ่ง ซึ่งเป็นคนดีมีความกรุณาเมตตาธรรมชาติที่ควรที่ชอบ ได้ยินได้ฟังการศิวิไลของใจคนต่างประเทศก็จะนึกไปว่า ซึ่งโปรดตั้งพระราชบัญญัติเรื่องลูกทาสลูกไทยไว้ครั้งนี้ ก็เป็นการดีการชอบ คงจะรุ่งเรืองแก่บ้านเมือง ราษฎรจะอยู่เย็นเป็นสุขขึ้นบ้าง แต่จะยังจะชั่วอยู่ที่ทาสจะเลิกให้หมดเหมือนเมืองศิวิไลเขตชั้นนั้น ด้วยพระราชบัญญัติใหม่ยังมิได้ห้ามขาดเรื่องขายทาสซื้อทาสช่วยไถ่ทาสช่วยไถ่เชลย เลิกถอนกฎหมายลักษณทาสเก่าขาดทีเดียว กับหนึ่งยังมิได้เลิกบ่อนเบี้ยการพนันซึ่งเป็นรากเง้าค้ำมูลแห่งความที่จะก่อให้เกิดเป็นทาสซื้อเนื้อขายตัวกันดังนี้ เมื่อไรทาสจึงจะหาได้ เหนจะยังชั่วอีกหลายสิบปี จึงจะได้เป็นการดีไม่ข่มเหงกันเหมือนประเทศอื่น ๆ ที่สมบูรณ์นั้น ก็ยังคนทั้งสองจำพวกที่คิดเห็นต่าง ๆ กันดังว่ามานี้ ก็เป็นการถูกด้วยกันทั้งสองฝ่าย ฝ่ายหนึ่งเห็นว่าเป็นการดีมีคุณ ฝ่ายหนึ่งเห็นว่าโทษไม่มีคุณสิ่งใด ก็จะชี้แจงให้เข้าใจตามความพระราชดำริห์ ความพระราชประสงค์ ซึ่งได้ทรงโปรดตั้งพระราชบัญญัติไว้ปานกลาง จะได้เป็นทางที่จะได้ดัดแปลงผ่อนผัน หันการชั่ว

มาหาการดีตามการตามเวลาที่ละเล็กครวลงน้อยทุก ๆ ครั้งทุก ๆ ครวไป ก็ฝ่ายใจคนจำพวกที่มี สันดานเคยตัวในการชั่วให้โทษหาอำนาจในการกดขี่นั้น ก็จะมีพริ้งพว้นวันหวาดกลัวโทษจะสูญ หมดไปโดยเร็ว นั้น จงเข้าใจให้ชัดเถิดว่า ลูกทาสลูกไทยซึ่งโปรดให้ลดกระเชียรอายุลงเสมอ 7 ปี 8 ปีเต็มค่าเพียง 8 ตำลึง อายุถึง 21 ปีหมดค่านั้น ที่พ้นค่าตัวเป็นไทยแล้วช่วยไถ่กันไม่ได้นั้นก็ดี การ นี้ก็จำเพาะแต่เด็กที่เกิดในปีมโรงสัมฤทธิ์ศกเป็นต้นไปเท่านั้น ก็ยังเด็กที่เกิดในปีเถาะนพศก ปีชาน อัฐศก ถอยขึ้นไปก็ยังมีอยู่เป็นอันมาก คงได้ช่วยไถ่เอามาเป็นทาสใช้สอยอยู่นาน แลทาสที่เป็นพ่อ แม่พี่ป้าน้าอาเก่า ๆ เหล่านั้นก็ยังมีถมไป คงช่วยไถ่ใช้กันอยู่อีกนานกลัวจะเกินอายุท่านผู้มีที่มิ มีความวิตกนั้นเสียอีก ด้วยคนที่เกิดในปีชานเถาะนั้น กว่าอายุจะถึง 70 ปี บอกหักชราได้นั้นก็ยัง นานนัก ถ้าจะคิดตั้งแต่ปีจอขึ้นไป ก็ยังอีก 61 ปี 62 ปี เพราะฉะนั้นจึงทรงพระราชดำริห์เป็นปานกลาง ภาจะได้ให้เปนทางเข้าใจรู้สึกตัวไว้บ้างที่จะได้เลือกจ้างคนที่เกิดปีมโรงเป็นต้น ไว้ใช้ภอเข้าใจ เสียก่อน จึงมิได้ทรงพระราชดำริห์เลิกถอนโดยเร็ว แขนงแรงเหมือนเมื่อครั้งคิดกันมาแต่แรกบรม ราชากิเสก ว่าจะให้นายเงินลดค่าตัวให้แก่ทาสเดือนละกึ่งตำลึงนั้น ถ้าจะคิดดูที่จะลดดังนี้ ปีหนึ่ง เปนเงิน 6 ตำลึง ทาสค่าตัวถัวธรรมดาคนละ 2 ชั่ง คิดดู 7 ปีเสศทาสก็จะเลิกหมดไปโดยเร็ว ผู้ที่ ช่วยไถ่ทาสไว้แต่เดิมก็จะได้รับความลำบากยากแค้นเป็นอันมาก เหมือนผู้อยู่ที่อันสบายกลับกลายมา ถูกร้อนโดยเร็ว ก็คงจะไม่สบายไปต่าง ๆ แล้วก็จะเปนทางที่ขาดทุนเสียทรัพย์ของผู้ที่ช่วยไถ่ไว้แต่ เดิมนั้น จึงทรงผ่อนผันแต่เรื่องลูกทาสที่ไม่เปนการขาดทุนสิ่งใด เพราะทรงหวังตั้งพระราชหฤไทย แต่ให้เปนครุณเปนประโยชน์ ไม่ทรงอยากให้เป็นโทษได้ความเดือดร้อนรำคาญต่าง ๆ จึงได้ทรงไว้ เปนปานกลาง ภาให้เป็นหนทางที่จะได้ใช้ลูกจ้างบ้าง ใช้ทาสบ้าง รคนปนกันภอเคยใจไว้ เพราะไม่ ทรงอยากให้อำนาจของทรัพย์ขาดทุนเดิมสิ่งใดให้เป็นที่ย้อนใจรำคานในการซึ่งทรงพระราชดำริห์นี้ กับ อื่นทั้งทาสไพร่ใจพาลสันดานชั่ว ก็ยังไม่รู้จักที่จะทำมาหากินสิ่งไร จึงต้องผ่อนหย่อนให้ภอให้อาไศรยนายเงินได้กินอยู่อย่างสบายไปพลาง ๆ ก่อน กว่าบุตรหลานจะได้หลุดพ้นค่าตัวไปได้ วิชาสิ่ง ไรภอรับจ้างหากินมีทรัพย์สินมาช่วยรับใช้แบ่งไถ่ให้บิดามารดาพ้นค่าหลุดเป็นไทยไปได้บ้าง เปรียบเหมือนอย่างบิดาคนหนึ่ง มารดาคนหนึ่ง บุตร 3 คน ถ้าบุตรหลุดพ้นไปได้ คงคิดเบี่ยงบ้าย รับจ้างหาเงินมาช่วยไถ่บิดามารดาไปให้เป็นไทยได้ ก็คงช่วยกันซื้อขายทำมาหากินต่อไป บิดา มารดาคงไม่กลับใจไปในการที่ชั่วตามที่เคยตัวมาแต่แรก เพราะบุตรได้รู้เรียนวิชาลงชักภาให้ดี มี แต่ที่ขอบทุกประการ จึงได้ทรงพระสันนิฐานเปนพระราชบัญญัติจัดไว้เปนอย่างกลางตามทางดังนี้ อื่นฝ่ายคนอีกจำพวกหนึ่งที่มีสันดานดีอยากจะไม่ให้มีธรรมเนียมใช้ทาสนั้น พึงทราบ พระราชดำริห์พระราชประสงค์เถิดว่าซึ่งทรงโปรดมีพระราชบัญญัติครั้งนี้ เพื่อจะแบ่งหนักให้เป็น เบาไว้ก่อน เพราะจะผ่อนลูกทาสลูกไทย ซึ่งเกิดในปีมโรงเป็นต้นนั้น อายุได้ 21 ปีพ้นหนี้หลุด

ค่าตัวคนไทย แลไม่ให้ขายกันได้ต่อไปนั้น เพราะจะให้หัดทำมาหาวิชาเป็นที่ทำมาหากินรู้ในศิลป
 สาสตรต่าง ๆ จะได้เป็นลูกจ้างหากินต่อไป เมื่อธรรมเนียมจ้างกันหนาแน่นชุกชุมขึ้นแล้วก็เห็นว่า
 ธรรมเนียมใช้ทาสก็คงจะน้อยถอยลงทุกครั้งทุกที การดีก็จะมากขึ้นรำไป จึงได้ทรงตั้ง
 พระราชบัญญัติให้คนเข้าใจเคยหูเคยตาด้วยกันมาก แล้วภายน่าต่อไปถึงจะไม่มีใครใช้ทาสก็คงจะ
 ไม่เป็นไรนัก เพราะเหมือนชวนชักให้คนที่มิส้นดานอันหนาตามธรรมดาอยากจะใช้ทาสนั้นให้เคยหู
 เคยใจเคยตาเสียก่อน ก็คงจะมีความผ่อนหาสิ่งสว่างเสื่อมสว่างการที่ชั่วได้ จึงยกย้าย
 พระราชบัญญัติติดต่อเพิ่มเติมขึ้นตามกาลตามเวลาที่จะเป็นไปได้ทุกสิ่งทุกอย่าง จนถึงหนทางที่
 จะตรงนั้นกับการเล่นเบี้ยพนันเอาเงินกันเป็นที่ก่อต้นรากให้เกิดเปนทาสขึ้นนั้น การอันนี้มีพระ
 ราชทูไทยรำพึงถึงอยู่เสมอที่จะเลิกถอยผ่อนให้หมดไปนั้นเปนแน่ แต่เปนเงินถึง 11,000 ซึ่งเสศ
 ได้สำหรับจ่ายใช้ราชการแผ่นดินอยู่เสมอ ถ้าจะเลิกถอนเสียโดยเร็วนี้ เงินซึ่งสำหรับจะใช้จ่าย
 ราชการก็ยังไม่มียกที่จะทำงานโยธาต่าง ๆ แทนเงิน ซึ่งจะเลิกได้นั้น แต่การอันนี้ก็ไ้ทรง
 พระราชดำริห์ปฤกษาอยู่ในคณานิล แล้ว เมื่อตกลงอย่างไรท่านทั้งปวงคงได้ทราบต่อไปเมื่อภาย
 น่า

แจ้งความมา ณ วันอาทิตย์ เดือนสิบเอ็ด ขึ้นแปดค่ำ ปีจอชศก ศักราช 1236 เปนที่ 7
 ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ขุนหลวงไกรสีห์

เคลิกออฟคณานิล

ไพร่

ไพร่ มีระเบียบว่า เริ่มจากแบ่งลูกหมู่อายุ 9 ปีขึ้นไปเข้าสังกัดมูลนายเป็นไพร่หลวง ไพร่สม หรือไพร่ส่วย ตามสังกัดของบิดามารดา มูลนายต้องทำบัญชีไว้จนกว่าจะปลดชรา การปลดชราไพร่สมัยต้นรัตนโกสินทร์ แต่เดิมก่อน พ.ศ. 2442 ไม่มีกำหนดอายุสิ้นสุดของไพร่เป็นลายลักษณ์อักษร การปลดชราพิจารณาจากสังขารของไพร่ และค่อย ๆ มีแนวโน้มว่าอายุควรเป็นเครื่องกำหนดได้และตระหนักว่าคนอายุ 70 ปี ใช้ราชการไม่ค่อยได้แล้ว แต่ยังคงใช้ทำงานเบา ๆ ต่อไป อายุจึงไม่ใช่เครื่องกำหนดในการปลดชราและตั้งแต่ พ.ศ.2442 ไพร่ปลดชราเมื่ออายุ 60 ปี ไพร่สมัยรัตนโกสินทร์มี 3 ประเภทดังนี้

1. **ไพร่หลวง** หมายถึงไพร่ของหลวง ขึ้นตรงต่อพระมหากษัตริย์ พวกนี้กระจายอยู่ตามกรมกองต่าง ๆ มีเจ้ากรมและข้าราชการกรมต่าง ๆ ดูแลต่างพระเนตรพระกรรณ สมัยรัชกาลที่ 1 ไพร่หลวงเข้ารับราชการปีละ 4 เดือนคือเข้าเดือน ออก 2 เดือน สมัยรัชกาลที่ 2 รับราชการ 3 เดือนต่อปีหรือเข้าเดือนออก 3 เดือนใช้มาจนสมัยรัชกาลที่ 4 ต่อมาสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นระยะของการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ต้นรัชกาลไพร่หลวงจึงเข้ามารับราชการปีละหนึ่งเดือน พ.ศ. 2425 จึงได้เริ่มมีการปลดปล่อยไพร่และทาส

2. **ไพร่สม** เป็นกำลังคนส่วนใหญ่ของมูลนาย มักเรียกรวม ๆ กันว่า ข้าหรือข้าเจ้า บ่าวขุนนาง สมัยต้นรัตนโกสินทร์ไพร่สมต้องรับใช้มูลนายของตนและต้องรับใช้ข้าราชการ โดยการมาให้แรงงานปีละ 1 เดือน หากไม่ไป จะต้องเสียเงินให้ราชการหนึ่งตำลึงสองบาท (6 บาท)

ไพร่สมเป็นเสมือนสมบัติของมูลนาย ที่จะใช้งานส่วนตัวได้โดยไม่ระบุเวลาใช้งานที่แน่นอน แต่ไม่ใช่สมบัติที่ตกทอดเป็นมรดกเมื่อมูลนายถึงแก่กรรม ไพร่สมจะถูกโอนเป็นไพร่หลวงแต่ความเป็นจริงมักปรากฏว่าทายาทของมูลนายเดิมหรือมูลนายอื่นจะถือโอกาสขอตัวไพร่สมนั้นไว้ พระมหากษัตริย์มักจะพระราชทานให้ตามที่ขอ สมัยรัชกาลที่ 1 กฎหมายยังให้สิทธิแก่ไพร่สมฟ้องร้องมูลนายของตนได้ ถ้าไม่ได้รับความเป็นธรรม ถ้าชนะความจะพ้นจากความเป็นไพร่สมไปเป็นไพร่หลวง นอกจากนั้นถ้านายทำผิดแล้วต้องโทษ ไพร่สมของมูลนายคนนี้จะถูกโอนเป็นไพร่หลวงแยกไปสังกัดกรมกองต่าง ๆ มีมูลนายใหม่ควบคุม

3. **ไพร่ส่วย** หมายถึงไพร่ที่ไม่ต้องทำงานให้รัฐ แต่ส่งส่วยให้เป็นการตอบแทนการส่งส่วยมีทั้งส่งเป็นรายปีและส่วยเกณฑ์กรณี พิเศษ เช่น เรียกเกณฑ์ให้ตัดไม้มาใช้ในการสร้างพระเมรุ ขุดหาแร่ทองแดงมาหล่อพระพุทธรูป ฯลฯ บางครั้งอาจเรียกเกณฑ์แรงงานไพร่ส่วยได้เป็นกรณีพิเศษ โดยทางการจัดหาเสบียงอาหารให้ด้วย ไพร่ส่วยนี้ที่จริงแล้วคือไพร่หลวงที่ไม่สะดวกในการ

เข้ารับราชการหรือทางการไม่ต้องการแรงงานเพราะไม่สามารถหางานให้คนทั่วราชอาณาจักรทำได้ อีก ทั้งต้องการส่วยสิ่งของเพื่อไปค้าสำเภาด้วย จึงกำหนดให้ส่งส่วยแทน

สิทธิทั่วไปของไพร่ เช่น ไพร่จะอยู่ภายใต้สังกัดของมูลนายคนใดคนหนึ่ง ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย ไพร่ไม่สามารถย้ายสังกัดได้นอกจากมูลนายของตนจะยินยอม ที่ดินของไพร่สามารถสืบทอดไปยังรุ่นต่อไป แต่ถูกจำกัดสิทธิในการย้ายที่อยู่ และต้องขึ้นทะเบียนตามกฎหมายลำเนาของตน เป็นต้น หลังจากที่เขาเวรทำงานครบ 6 เดือนแล้ว สามารถกลับไปอยู่กับครอบครัวเพื่อประกอบอาชีพในครอบครัวได้อิสระ เว้นแต่ในยามสงคราม

ทาส

ทาส เป็นคนกลุ่มน้อยในสังคมไม่ถูกเกณฑ์แรงงาน ทาสสมัยอยุธยาตามกฎหมายลักษณะทาส พ.ศ. 2191 มี 7 ประเภท คือ ทาสสินไถ่ ทาสในเรือนเบี้ย ทาสที่บิดามารดายกให้ลูกของตน ทาสท่านให้ ทาสที่ได้มาโดยการช่วยเหลือให้พ้นจากโทษทัณฑ์ ทาสที่ได้มาโดยการช่วยให้พ้นจากความอดอยาก และทาสเชลย ทาสในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นส่วนใหญ่เป็นทาสสินไถ่ ซึ่งสามารถไถ่ตัวให้พ้นจากการเป็นทาสได้ ทาสเชลยไม่มีค่าตัวต้องเป็นเชลยไปตลอดชีวิตจนกระทั่ง พ.ศ. 2348 จึงมีกฎหมายระบุให้ทาสเชลยมีค่าตัวและไถ่ตัวเองได้ ส่วนทาสในเรือนเบี้ยหรือลูกทาสต้องเป็นทาสตลอดชีวิตไม่มีสิทธิไถ่ตัว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงออก พ.ร.บ. เกษียณอายุลูกทาสลูกไท พ.ศ. 2417 ประกาศให้ลูกทาสที่เกิดตั้งแต่ ปีที่พระองค์ขึ้นครองราชย์ (พ.ศ. 2411) เป็นอิสระเมื่อมีอายุบรรลุนิติภาวะ และขายตัวเป็นทาสอีกไม่ได้

1. **ทาสสินไถ่**- เป็นทาสที่มีมากที่สุดในบรรดาทาสทั้งหมด โดยเงื่อนไขของการเป็นทาสชนิดนี้ คือ การขายตัวเป็นทาส เช่น พ่อแม่ขายบุตร สามียาภรรยา ดังนั้น ทาสชนิดนี้จึงเป็นคนยากจน ไม่สามารถเลี้ยงดูครอบครัวหรือตนเองได้ จึงได้เกิดการขายทาสขึ้น โดยสามารถเปลี่ยนสถานะกลับไปเมื่อมีผู้มาไถ่ถอน

2. **ทาสในเรือนเบี้ย**-เด็กที่เกิดขึ้นระหว่างที่แม่เป็นทาสของนายทาส ทาสชนิดนี้ไม่สามารถไถ่ถอนตนเองได้

3. **ทาสที่ได้รับมาด้วยมรดก**-ทาสที่ตกเป็นมรดกของนายทาส เกิดขึ้นก่อต่อเมื่อนายทาสคนเดิมเสียชีวิตลง และได้มอบมรดกให้แก่ทายาทคนต่อไป

4. **ทาสท่านให้**-ทาสที่ได้รับมาจากผู้อื่น เช่น ของขวัญจากมูลนายผู้ใหญ่หรือได้รับพระราชทานมาจากพระมหากษัตริย์

5. **ทาสที่ช่วยไว้จากทัณฑ์โทษ**-ในกรณีที่บุคคลนั้น เกิดกระทำความผิดและถูกลงโทษเป็นเงินค่าปรับ แต่บุคคลนั้น ไม่มีความสามารถในการชำระค่าปรับ หากว่ามีผู้ช่วยเหลือให้สามารถชำระค่าปรับได้แล้ว ถือว่าบุคคลนั้น เป็นทาสของผู้ให้ความช่วยเหลือในการชำระค่าปรับ

6. **ทาสที่ช่วยไว้ให้พ้นจากความอดอยาก**-ในภาวะที่ไพร่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองให้ประกอบอาชีพได้แล้ว ไพร่อาจขายตนเองเป็นทาสเพื่อให้ได้รับการช่วยเหลือจากนายทาส

7. **ทาสเชลย**-ภายหลังจากการได้รับการชนะสงคราม ผู้ชนะสงครามจะกวาดต้อนผู้คนของผู้แพ้สงครามไปยังเมืองของตน เพื่อนำผู้คนเหล่านั้นไปเป็นทาสรับใช้

ทาสนั้นต้องทำงานให้กับนายของตนเท่านั้น ไม่มีสิทธิมีอิสรภาพที่จะดำเนินชีวิตได้ตามลำพัง เมื่อทาสกระทำความผิด นายจะสามารถลงโทษทาสอย่างไรก็ได้ แต่ต้องไม่ให้ถึงแก่ความตาย ถ้าหากทาสตาย นายเงินจะมีความผิดฐานฆ่าคนตาย ทาสเปรียบเสมือนเป็นทรัพย์สินชนิดหนึ่ง จะนำไปแลกเปลี่ยน ซื้อขาย หรือตกทอดเป็นมรดก แต่ผู้ที่ไม่สามารถดำรงชีวิตหรือประกอบอาชีพตามปกติได้ก็มักจะขายตัวมาเป็นทาส เพราะมีความสุขสบายกว่าการเป็นขอทาน

แม้ว่าทาสจะเป็นบุคคลชั้นต่ำสุด ไม่มีอิสรภาพ แต่ยังเป็นเจ้าของทรัพย์สินได้บ้าง มีศักดินา 5 ไร่ สามารถทำมรดกหรือสัญญา และมีสิทธิไถ่ถอนตัวเองได้หากมีเงินมาไถ่ถอน เว้นเพียงทาสเชลยเท่านั้นที่ไม่มีโอกาสเป็นอิสระ

รัฐธรรมนูญกับการปกป้องการเกณฑ์แรงงาน : ระบบไพร่-ทาส กับการเปลี่ยนแปลง
 วาสนา ลำดี

โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการปฏิรูป
 สนับสนุนโดยศูนย์อเมริกันเพื่อแรงงานนานาชาติ (ACILS)

รัฐธรรมนูญกับการปกป้องการเกณฑ์แรงงาน : ระบบไพร่-ทาส กับการเปลี่ยนแปลง

ใน อดีตประเทศไทยเราได้มีการใช้วิธีเกณฑ์แรงงานมาช้านาน ตั้งแต่สมัย สุโขทัย ซึ่งเรียกว่าระบบไพร่-ทาส ต่อมาระบบการเกณฑ์แรงงานได้ค่อย เลื่อม คลายลงเมื่อประเทศไทยต้องเปิดประเทศภายหลังการทำสนธิสัญญา เบาริง กับประเทศอังกฤษ ทำให้เกิด ความเปลี่ยนแปลง ซึ่งรวมถึงสภาพ เศรษฐกิจ เกิดการขยายตัวทั้งส่วนภาคเกษตร การค้าขาย การอุตสาหกรรม จากสภาพเศรษฐกิจ ดังกล่าวทำให้ราษฎรมีโอกาสทางสังคมและ เศรษฐกิจมากขึ้น มีเสรีภาพในการเคลื่อนย้าย เช่นการอนุญาตให้ไปทำกินที่ใหม่

การ สังกัดเจ้านายได้ตามสมควรใจ ดังประกาศอย่างเป็นทางการโดยรัชกาล 5 ซึ่งมีใจความสำคัญว่า " เพื่อให้เชื่อถือได้ว่าให้คนไทย จีน ญวน พม่า มอญ เขมร ลาว เขก และลูกหลานฝรั่ง ฯลฯ ทั้งหญิงชายใครจะใคร่รับจ้างจะได้เป็นค่าจ้างเป็นผลประโยชน์ตอบแทน เพื่อเลี้ยงตัวเลี้ยงชีพ " จากการเปลี่ยนแปลง ทำให้ระบบไพร่-ทาส การเกณฑ์แรงงานก็ถูกยกเลิกไปในสมัยรัชกาลที่ 5 การเกณฑ์ แรงงานก็ถูกจำกัดอยู่แค่การเกณฑ์ทหารเข้ารับราชการเท่านั้น

กลไก การคุ้มครองระดับสากล

เรื่องการใช้แรงงานเกณฑ์นั้นได้มีการกำหนดไว้ใน ปฏิญญาสากลว่า ด้วยสิทธิมนุษยชน ข้อ 23 เรื่องสิทธิแรงงาน (3) ว่าทุกคนที่ทำงานมีสิทธิที่จะได้รับเงินจ้างที่ยุติธรรม ที่จะประกันแก่ตนและครอบครัว ซึ่งความเป็นอยู่อันควรแก่เกียรติศักดิ์ของมนุษย์ และ อนุสัญญาแรงงานระหว่างประเทศฉบับที่ 29 ว่าด้วยการเกณฑ์แรงงานหรือการใช้แรงงานบังคับ ค.ศ. 1930

ซึ่งได้กำหนดว่าให้ ประเทศสมาชิก ซึ่งให้สัตยาบันอนุสัญญาฉบับนี้ต้องดำเนินการยกเลิก หรือ สิ้นสุดการเกณฑ์แรงงานหรือแรงงานภาคบังคับ ทุกรูป แบบ และได้มีกำหนดไว้ในอนุสัญญาฉบับที่ 105 ว่าด้วยการยกเลิกแรงงานบังคับ เพื่อป้องกันไม่ให้มีการใช้แรงงานอันจะนำไป สู่ที่จะ คล้ายคลึงกับแรงงานทาส จึงมีการเพิ่มเติมว่าด้วยการเลิกทาส การค้าทาส และสถาบันและการ ปฏิบัติคล้ายทาส ค.ศ. 1956 ซึ่งกำหนดให้เลิกวิธีการทาสในเรือนเบี้ย ฯลฯ ซึ่งประเทศไทยได้มีการ ให้สัตยาบันรับอนุสัญญาฉบับที่ 29 ในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2512 และฉบับที่ 105 วันที่ 2 ธันวาคม 2510 สำหรับประเทศไทยในปัจจุบันยังมีแรงงานอยู่อีกประเภท คือแรงงานต่างด้าว และ ส่วนใหญ่ เป็นแรงงานที่มาจากประเทศพม่า ซึ่งอาจเพราะการที่ประเทศพม่ายังไม่มีการให้สัตยาบันรับ อนุสัญญาทั้ง 2 ฉบับ อาจ ยังคงมีการการบังคับ หรือการเกณฑ์แรงงาน โดยไม่ถูกต้องและชอบ ธรรม จึงน่าจะเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้แรงงานพม่า มีการ อพยพหลบหนีมาขายแรงงานยังประเทศ ไทย แม้ว่าจะได้รับค่าจ้างที่ต่ำกว่ากฎหมายแรงงานไทยกำหนดก็ตาม

กลไกการคุ้มครองในรัฐธรรมนูญไทย

ปัจจุบัน รัฐธรรมนูญไทย พ.ศ. 2540 ได้มีการกำหนดเรื่องการเกณฑ์แรงงานไว้ เช่น การใช้แรงงานนักโทษ และการเกณฑ์ทหาร เพื่อ ป้องกันไม่ให้เกิดการนำวิธีการเกณฑ์แรงงานเพื่อ ผลประโยชน์ทางการค้ามาใช้ โดยแรงงานเหล่านั้นไม่มีอำนาจการต่อรอง จึง ถือว่าเป็นการผิด วัตถุประสงค์ของกฎหมายรัฐธรรมนูญที่กำหนดไว้ใน มาตรา 51 เรื่องการเกณฑ์แรงงาน ว่าในกรณี การเกณฑ์ แรงงานจะกระทำไม่ได้ เว้นแต่โดยการใช้อำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะ เพื่อประโยชน์ในการ ป้องกันภัยพิบัติสาธารณะ อันมีมาเป็นการฉุกเฉิน หรือโดยอาศัยอำนาจตาม บทบัญญัติแห่งกฎหมาย ซึ่งให้กระทำได้ในระหว่างเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะสงครามหรือการรบ หรือในระหว่างเวลาที่มีประกาศสถานการณ์ฉุกเฉิน หรือประกาศใช้กฎอัยการศึก **นายปิยเชษฐ์ แคล้วคลาด ประธานสหพันธ์แรงงานกระดาษและการพิมพ์แห่งประเทศไทย** ได้แสดง ทรรศนะถึง กรณีที่รัฐได้มีการเกณฑ์นักโทษมาทำงานว่า เป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง การรับงานจากสถาน ประกอบการไปให้ผู้ต้องโทษทำ การจ่ายค่าจ้างก็ไม่เป็นไปตามกฎหมายกำหนด และถือว่าการ กระทำที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้ต้องขัง หรือเป็นการละเมิดสิทธิคนงาน การกระทำความดังกล่าวนั้น นับว่าเป็น การร่วมมือ ระหว่างรัฐกับนายจ้างเพื่อการลดต้นทุนการผลิต หรือทำลายผู้ใช้แรงงานในระบบ ซึ่งมี สวัสดิการและผู้ใช้แรงงานที่มีองค์กรสหภาพแรงงาน เป็นการไม่ชอบทางกฎหมายและอนุสัญญา ระดับสากลที่มีการกำหนดไว้ เพื่อไม่ให้มีการปฏิบัติในการบังคับใช้แรงงานนักโทษ ฉะนั้นหากมี การปฏิบัติเราก็ควรจะตื่อนำข้อมูลนั้นมาตีแผ่ให้สังคมรับรู้ เพราะการที่มีการใช้แรงงานนักโทษ

เหล่านั้น นายจ้าง ก็จะต้องมีการทำตามเงื่อนไขตามกฎหมายแรงงาน ที่กำหนดให้ผู้ใช้แรงงานที่เป็นนักโทษจะต้องได้รับค่าจ้าง **รศ.แล ดิลกวิทยรัตน์ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย** ได้ แสดงความคิดเห็นต่อมาตรา 51 ที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญไทยว่า การที่จะเกณฑ์แรงงานได้นั้น มีเพียง 2 กรณีเท่านั้น คือ 1. เกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติ เช่นกรณีการที่ต้องช่วยกันกันเขื่อน 2. กรณีการ เกิดศึกสงคราม คือสามารถเกณฑ์คนไปรบได้ นอกจากสองกรณีนี้ก็จะไม่สามารถที่จะเกณฑ์แรงงานได้ ซึ่งในสมัยหนึ่งที่ได้มีการ พุดถึงลูกเสือชาวบ้าน ที่ทำการเกณฑ์ผู้คน และหากผู้ที่ถูกเกณฑ์ไม่เข้ามาร่วมหรือขัดขวาง ก็จะถูกกล่าวหาว่าไม่รักชาติ แต่ใน ปัจจุบัน จะกระทำไม่ได้ ซึ่งถือว่ามีความใกล้เคียงกับการที่มีการห้ามใช้แรงงานนักโทษ ในกรณีนี้ มีเงื่อนไขทางการค้า ระหว่างประเทศ (ILO) หากมีการกระทำการฝ่าฝืน ประเทศคู่ค้าก็จะไม่ซื้อสินค้าที่ทำการผลิตนั้น ๆ เหตุเพราะเป็นการใช้แรงงาน นักโทษ ซึ่งอาจตีความได้ว่า เพราะกำลังใช้แรงงานที่อยู่ในระหว่างที่เขาไม่มีอำนาจต่อรองได้ หรือไม่สามารถต่อรองกับนายจ้างได้ว่า ราคาของชิ้นงานที่พวกเขาผลิตนั้น ควรต้องมีราคาเท่าไรต่อชิ้น เพราะเขาจะถูกกำหนดให้มีหน้าที่ผลิตอย่างเดียว คือรับคำสั่งให้ทำงานจากผู้คุมเท่านั้น

การใช้แรงงานนักโทษจึงเป็นสิ่งที่ต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ และได้มีกำหนดไว้ในกฎหมายคุ้มครองแรงงานว่าด้วยค่าจ้าง หรือค่าตอบแทนการทำงาน หมายความว่าหากใครทำงานให้เรา ก็ต้องมีค่าตอบแทนให้โดยต้องไม่ต่ำกว่าค่าแรงขั้นต่ำ และต้องจ่ายในที่ที่ทำงานจะให้ไปรับที่สำนักงานใหญ่ หรือที่อื่น ๆ กระทำไม่ได้ และต้องจ่ายเป็นเงินตราของประเทศนั้น จะจ่ายเป็นสกุลเงินในประเทศนายจ้าง เช่น นายจ้างสหรัฐอเมริกา หรือได้วันนั้นไม่ได้ ความหมายของมาตรา 51 ก็คือ หากมีการใช้วิธีเกณฑ์แรงงานที่ไม่ใช่เพื่อประโยชน์ส่วนรวม ก็จะต้องจ่ายเงินค่าจ้างไม่ต่ำกว่ากฎหมายแรงงานกำหนด และในกรณีการเกณฑ์ทหารนั้นถือว่าเป็นการเกณฑ์เพื่อการศึกสงคราม เป็นการป้องกันประเทศ และช่วยบรรเทาสาธารณภัยจึงสามารถกระทำได้ จึงสรุปว่าการที่ได้มีการนำนักโทษมาทำงาน หรือ การที่มีการมีนำทหารเกณฑ์ ไปทำงานเป็นทหารรับใช้ในบ้าน หรือแรงงานด้านอื่น ๆ ถือว่าเป็นการกระทำผิดเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 अनुสัญญาาระหว่างประเทศ (ILO) และปฏิญญาสากล เพราะการเกณฑ์ทหาร ถือว่าเป็น แรงงานบังคับ และ รัฐควรคุ้มครอง แรงงานทหารเกณฑ์ ซึ่งรัฐธรรมนูญได้มีการกำหนดบทบาท หน้าที่ทหารเกณฑ์ และการใช้แรงงานเกณฑ์ไว้ ในมาตรา 51